

Тема: ОЦІНКА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА БАНКУ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА.....	6
1.1 Сутність та зміст оцінки кредитоспроможності позичальника.....	6
1.2 Характеристика методів оцінки кредитоспроможності.....	10
1.3 Організаційне та інформаційне забезпечення процесу кредитоспроможності позичальника.....	36
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА КРЕДИСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА НА ПРИКЛАДІ ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК».....	42
2.1 Загальна характеристика ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК».....	42
2.2 Аналіз кредитного портфеля ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК».....	47
2.3 Механізм оцінки кредитоспроможності позичальника в ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК».....	56
2.3.1 Оцінка кредитоспроможності позичальника юридичної особи на прикладі ТОВ «ВАТ Олімп».....	56
2.3.2 Оцінка кредитоспроможності позичальника - фізичної особи...	68
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА.....	72
3.1 Вдосконалення методики оцінки кредитоспроможності юридичної особи на прикладі ТОВ «ВАТ Олімп».....	72
3.2 Підходи до удосконалення методики оцінки кредитоспроможності фізичної особи.....	85
ВИСНОВКИ.....	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	100
ДОДАТКИ.....	108

ВСТУП

Для оцінювання прибутковості кредитів банк повинен мати ефективну систему обліку не лише доходів, а й витрат за кожним видом кредитів. На прибутковість кредитних операцій банку впливають і доходи та витрати, і можливі збитки, що визначаються рівнем кредитного ризику за кожною позицією. Вимірювання, мінімізація та контроль за рівнем кредитного ризику - одне з найскладніших завдань, що стоять перед менеджментом під час формування кредитного портфеля, тому оцінка фінансового стану та кредитоспроможності позичальника повинна формуватись на всебічному і ґрунтовному аналізі усієї інформації.

Мета магістерської роботи полягає в удосконаленні методики оцінки кредитоспроможності позичальника в ПАТ КБ «Приватбанк».

Досягнення поставленої мети зумовлює вирішення наступних завдань:

- визначити сутність та зміст оцінки кредитоспроможності позичальника;
- дати характеристику методів оцінки кредитоспроможності;
- навести приклади організаційного та інформаційного забезпечення процесу кредитоспроможності;
- оцінити кредитоспроможність позичальника на прикладі ПАТ КБ «Приватбанк»:
 - а) дати загальну характеристику та оцінку фінансового стану ПАТ КБ «Приватбанк».
 - б) проаналізувати кредитний портфель ПАТ КБ «Приватбанк».
 - в) визначити механізм оцінки кредитоспроможності позичальника в ПАТ КБ «Приватбанк».
- запропонувати методичні аспекти вдосконалення оцінки кредитоспроможності позичальника.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають між банком та позичальником в процесі кредитування.

Предметом дослідження є оцінка кредитоспроможності позичальника.

Методи дослідження, застосовані в магістерській роботі - синтез, логічне узагальнення і наукова абстракція, порівняльний та статистичний аналізи, системно - структурний і багатофакторний аналізи, експертних оцінок і групувань.

Інформаційно - методологічна база досліджень магістерської роботи — фінансова звітність підприємства ТОВ «ВАТ Олімп» за 2016-2018 роки, звітні документи ПАТ КБ «Приватбанк» за 2016 - 2018 роки, інформаційні аналітичні бази Національного банку України та Асоціації українських банків, розташовані в глобальній мережі Інтернет, Закони України та нормативні документи Національного банку України, аналітичні огляди та звітні дані банків України, опрацьована звітно – аналітична інформація міжнародних організацій і фінансових структур, наукові публікації вітчизняних та закордонних дослідників.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА

1.1 Сутність та зміст оцінки кредитоспроможності позичальника

У процесі надання кредитів перед будь - яким банком постає необхідність оцінити кредитоспроможність позичальників. Її достовірність істотно впливає як на результати конкретних кредитних угод, так і на ефективність кредитної діяльності банку загалом. Точність оцінки важлива й для позичальника, адже від неї залежить рішення про надання кредиту та про можливий його обсяг.

Наслідком систематичних помилок в оцінці кредитоспроможності позичальників може бути погіршення якості кредитного портфеля, через що банк змушений збільшувати витрати на додаткове резервування. У кращому випадку це призводить до погіршення фінансового стану банку, у гіршому – до його банкрутства.

Для того, щоб ефективно оцінити кредитоспроможність, перш за все потрібно розуміння сутності самого поняття кредитоспроможність. Існують різні підходи щодо визначення даної категорії, які базуються на певних критеріях, що формують сутність кредитоспроможності, а саме: платоспроможність, дієздатність та правоздатність позичальника при здійсненні кредитної операції, його ділова репутація, наявність забезпечення кредиту, здатність позичальника генерувати грошові потоки. снують різні тлумачення категорії кредитоспроможності.

Так, О.Д. Вовчак кредитоспроможність трактує як здатність позичальника повністю і в строк розрахуватися по своїх боргових зобов'язаннях [20].

Бунге в роботі «Теорія кредиту» зазначив, що кредитоспроможність позичальника, перш за все, ґрунтується на моральних якостях клієнта і його здатності відтворити авансові кошти для погашення боргу.

В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська кредитоспроможність позичальника розглядають як його спроможність повністю і в строк розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями [21].

Азаренкова Г.М. під кредитоспроможністю господарюючого суб'єкта розуміє його здатність своєчасно проводити всі термінові платежі при забезпеченні нормального ходу виробництва за рахунок наявності адекватних власних засобів і у формі, що дозволяє без серйозних фінансових потрясінь мобілізувати в найкоротші терміни достатній об'єм грошових коштів для задоволення всіх термінових зобов'язань перед різними кредиторами [15].

Продовженням цього формулювання може служити визначення Непочатенко О.О., а саме: Фінансовий стан підприємства виражається його плато - і кредитоспроможністю, тобто здатністю вчасно задовольняти платіжні вимоги відповідно до господарських договорів, повертати кредити, виплачувати робочим і службовцям заробітну плату, вносити платежі і податки до бюджету [51].

Приведені визначення не зовсім коректні, оскільки в них не розмежовуються терміни «кредитоспроможність» і «платоспроможність».

Варто зазначити, що кредитні зобов'язання позичальника перед банком, на відміну від інших, мають погашатися виключно грошовими коштами. Тож для банку, який надає кредит, важливо, щоб позичальник був не лише платоспроможним, а й кредитоспроможним. Відмінність цих понять представлено в табл. 1.1.

Таким чином, поняття «кредитоспроможність» і «платоспроможність» потрібно розглядати як різні поняття.

На законодавчому рівні поняття кредитоспроможності визначено у Положенні про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків, затверджене постановою Правління Національного банку України від 06.07.2000 № 279. Згідно з даним Положенням кредитоспроможність

визначається як «наявність у позичальника (контрагента) банку передумов для отримання кредиту та його здатність повернути кредит і відсотки за ним у повному обсязі та в обумовлені договором строки» [14].

Таблиця 1.1

Відмінності понять «кредитоспроможність» і «платоспроможність»

Кредитоспроможність	Платоспроможність
1	2
Поняття вужче, порівняно з поняттям «платоспроможність»	Містить у собі поняття «кредитоспроможності»
Прогнозує платоспроможність підприємства на строк кредиту	Фіксує неплатежі за попередній період або на певну дату
Характеризує можливість погашення частини загального боргу, а саме – кредитної заборгованості	Характеризує здатність і можливість погасити всі види заборгованості
Джерела погашення: виручка від реалізації продукції, виручка від реалізації майна, що забезпечує кредит, гарантія іншого банку або підприємства, страхове відшкодування	Джерела погашення: виручка від реалізації продукції, виручка від реалізації майна підприємства

Проблема оцінки кредитоспроможності позичальника і сам термін «кредитоспроможність» вивчалися і розроблялися в різні часи. Питання кредитоспроможності були достатньо актуальні і висвітлювались в економічній літературі дореволюційного періоду і в працях економістів 20-х років ХХ в.; інтерес до них зріс з кінця 80-х років, на початку проведення в країні економічних реформ [17]. В період Нової економічної політики економісти в цілому під кредитоспроможністю розуміли, з погляду позичальника, здібність до здійснення кредитної операції, можливість своєчасного повернення отриманої позики; з позиції банка – правильне визначення розміру допустимого кредиту.

Таким чином, на наш погляд найбільш повним і вдалим визначенням кредитоспроможності є якісна оцінка позичальника, яка дається банком для розгляду питання про можливість і умови кредитування та дозволяє передбачити ймовірність своєчасного повернення позичок та їх ефективного використання.

Кредитоспроможність позичальника - це здатність юридичної або фізичної особи повністю та у строк розрахуватися зі своїми борговими зобов'язаннями. Вона не фіксує неплатежі за минулий період або на якусь конкретну дату, а прогнозує його платоспроможність на найближчу перспективу.

До укладання кредитного договору банк повинен ретельно проаналізувати кредитоспроможність позичальника, вивчити фактори, котрі можуть спричинити непогашення позики.

Аналіз кредитоспроможності та фінансового стану позичальника проводяться банком на підставі:

- а) документів та матеріалів, отриманих безпосередньо від клієнта;
- б) документів та матеріалів про клієнта у базах даних банку;
- в) інформації з оточення клієнта.

Підхід до оцінки кредитоспроможності клієнтів має бути системним, комплексним, виходячи з результатів аналізу їх економічної заможності та ефективності кредитованих заходів (проектів), що демонструє рис. 1.1.

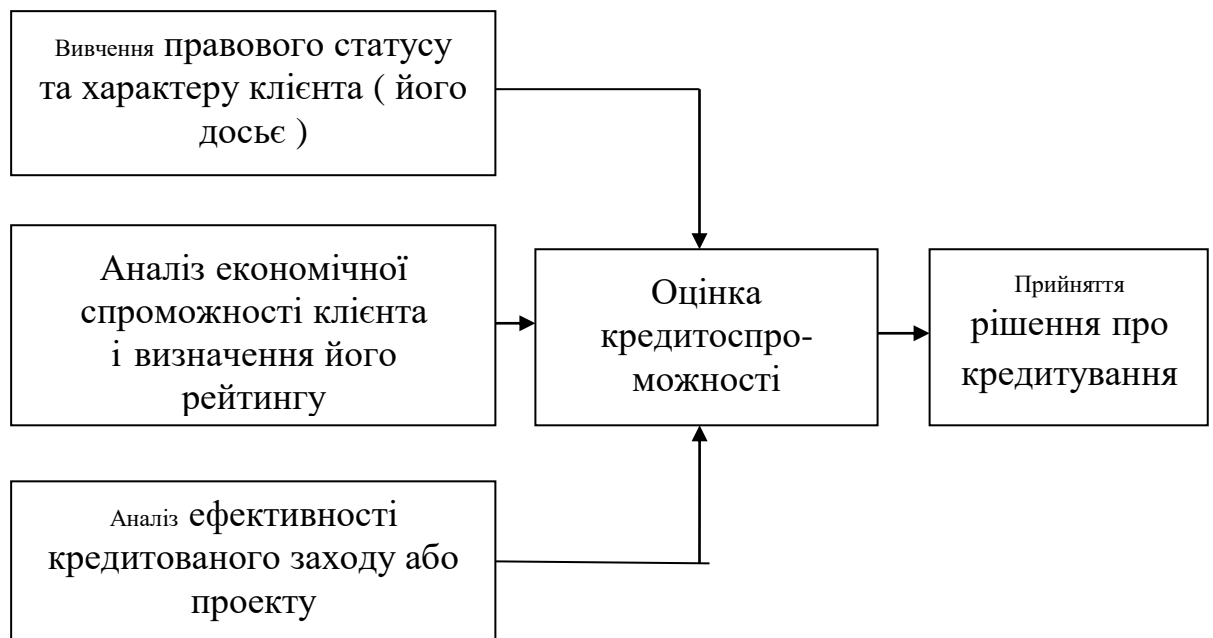


Рис. 1.1 Елементи оцінки кредитоспроможності клієнта

Рішення банкіра про рівень кредитоспроможності позичальника позики формується, на нашу думку, під впливом трьох відносно самостійних аналітичних блоків :

- вивчення характеру клієнта для отримання загального уявлення про нього;
- аналізу економічної заможності клієнта ;
- аналізу ефективності кредитованих заходів або інвестиційного проекту.

1.2 Характеристика методів оцінки кредитоспроможності

При наданні кредитів будь - який банк стикається з необхідністю оцінки кредитоспроможності позичальників. Ця процедура є обов'язковою, і її результати істотно впливають як на результати конкретних кредитних угод, так і на ефективність кредитної діяльності банку в цілому. Для позичальника оцінка кредитоспроможності також важлива, оскільки від її результату залежить в якому обсязі буде наданий кредит і чи буде він наданий взагалі.

Для розгляду механізму проведення аналізу кредитоспроможності, спочатку визначимо, що мається на увазі під терміном «кредитоспроможність». Кредитоспроможність - наявність у позичальника/контрагента банку передумов для отримання кредиту та його здатність повернути кредит і відсотки за ним у повному обсязі та в обумовлені договором строки.

Кредитоспроможність - наявність передумов для одержання кредиту і здатність повернути його. Кредитоспроможність позичальника визначається за показниками, що характеризують його здатність своєчасно розраховуватися за раніше одержаними кредитами, його поточне фінансове

становище, спроможність у разі потреби мобілізувати кошти з різних джерел і забезпечити оперативну конверсію активів у ліквідні кошти.

Отже, всі ці визначення говорять про необхідність аналізу кредитоспроможності позичальника з врахуванням умов кредитування. Але й якісно проведений аналіз стовідсотково не гарантує повернення боргу позичальником. Це, в свою чергу, з метою підвищення надійності та стабільності банківської системи, захисту інтересів кредиторів і вкладників, вимагає від банків створювати резерви для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями.

Механізм проведення такого аналізу і визначення величини резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків встановлює

«Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» [33].

Відповідно до Положення банки зобов'язані розробити та затвердити за рішенням відповідного органу банку внутрішньобанківське положення про порядок проведення кредитних операцій та методику проведення оцінки фінансового стану позичальника (контрагента банку). Внутрішніми положеннями щодо проведення кредитних операцій кожним банком самостійно встановлюються критерії оцінки фінансового стану позичальника та методика проведення оцінки його фінансового стану з урахуванням вимог цього Положення, у яких мають бути визначені ґрунтовні, технічно виважені критерії економічної оцінки фінансової діяльності позичальників на підставі аналізу їх балансів і звітів про фінансові результати в динаміці тощо [33].

Вимоги Положення для здійснення оцінки фінансового стану позичальника - юридичної особи - враховування таких основних економічних показників діяльності позичальника:

- платоспроможність, тобто здатність позичальника (контрагента банку) своєчасно здійснювати розрахунки за всіма видами своїх зобов'язань

(коефіцієнти миттєвої, поточної та загальної ліквідності);

- фінансова стійкість (коефіцієнти маневреності власних коштів, співвідношення залучених і власних коштів);
- обсяг реалізації;
- склад та динаміка дебіторсько-кредиторської заборгованості (за останній звітний та поточний роки);
- собівартість продукції (у динаміці);
- прибутки та збитки (у динаміці);
- рентабельність (у динаміці);
- кредитна історія (погашення кредитної заборгованості в минулому, наявність діючих кредитів) [33].

Нормативні значення та відповідні бали для кожного показника залежно від його вагомості (значимості) серед інших показників, що можуть свідчити про найбільшу ймовірність виконання позичальником (контрагентом банку) зобов'язань за кредитними операціями, банки встановлюють самостійно.

Узагальнюючи досвід оцінки кредитоспроможності кредиторів різних країн, можна визначити, що існують наступні методи оцінки кредитоспроможності:

- а) на основі системи фінансових коефіцієнтів; б) на основі аналізу грошових потоків;
- в) на основі аналізу ділового ризику [27].

Слід зазначити, що у світовій практиці для оцінки платоспроможності позичальника на основі фінансових коефіцієнтів банки використовують п'ять груп коефіцієнтів, а саме: ліквідності, обертання, фінансового важеля, прибутковості та обслуговування боргу [28].

Платоспроможність позичальника визначається за допомогою таких показників:

- коефіцієнт миттєвої ліквідності характеризує - як швидко короткострокові зобов'язання можуть бути погашені високоліквідними

активами:

$$K_{Л1} = \frac{AB}{ЗП} \quad (1.1)$$

де АВ – активи високоліквідні,

ЗП – поточні (короткострокові) зобов'язання).

Оптимальне значення повинно бути більше або рівне 0,2

- коефіцієнт поточної ліквідності характеризує можливість погашення короткострокових зобов'язань в установлені строки:

$$K_{Л2} = \frac{АЛ}{ЗП} \quad (1.2)$$

де АЛ – ліквідні активи.

Оптимальне значення повинно бути більше або рівне 0,5

- коефіцієнт загальної ліквідності характеризує наскільки обсяг короткострокових зобов'язань і розрахунків можна погасити за рахунок усіх ліквідних активів:

$$K_{Л3} = \frac{АО}{ЗП} \quad (1.3)$$

де АО - оборотні активи.

Оптимальне значення повинно бути більше або рівне 0,2

Фінансова стійкість клієнта визначається за такими показниками:

- коефіцієнт маневреності власних коштів (КМ), що характеризує ступінь мобільності використання власних коштів:

$$КМ = \frac{ВК - АН}{ЗП} \quad (1.4)$$

де ВК - власний капітал,

АН - необоротні активи.

Оптимальне теоретичне значення показника КМ - не менше, ніж 0,5;

- коефіцієнт фінансування (КФ), що характеризує ступінь фінансового ризику:

$$КН = \frac{ЗК}{ВК} \quad (1.5)$$

де ЗК - залучені кошти (довгострокові та поточні зобов'язання),
ВК - власний капітал.

Оптимальне теоретичне значення показника КН - від 0,5 до 1,0.

Рентабельність клієнта визначається за такими показниками:

- рентабельність активів:

$$РА = \frac{ПЧ}{А} \quad (1.6)$$

де ПЧ - чистий прибуток,

А - активи;

- рентабельність продажу:

$$РП = \frac{ПЧ}{ОР} \quad (1.7)$$

де ПЧ - чистий прибуток,

ОР - обсяг реалізації продукції (без ПДВ).

Банк визначає клас позичальника на підставі загальної суми балів за основними та додатковими (суб'єктивними) показниками, де питома вага суми балів за додатковими показниками не може перевищувати 30% від визначеної банком загальної суми балів за результатами оцінки фінансового стану позичальника.

Для здійснення оцінки фінансового стану позичальника - юридичної особи (крім банків) банк-кредитор має врахувати чітко визначені об'єктивні показники його діяльності, такі як:

а) обсяг реалізації;

- б) прибуток та збитки;
- в) рентабельність;
- г) коефіцієнти ліквідності;
- д) грошові потоки (надходження коштів на рахунки позичальника) для забезпечення повернення позики та сплати процентів за нею;
- е) склад та динаміку дебіторсько-кредиторської заборгованості [4].

Також слід розглядати фактори суб'єктивного характеру:

- ефективність управління позичальника;
- макроекономічна ситуація і стан розвитку галузі позичальника;
- наявність державних замовлень та державної підтримки позичальника тощо;
- погашення кредитної заборгованості позичальником в минулому [8].

Оцінка фінансового стану позичальника - комерційного банку здійснюється на підставі:

а) дотримання обов'язкових економічних нормативів та оціночних показників діяльності комерційного банку, передбачених Інструкцією № 10, затвердженою постановою Правління Національного банку України від 30.12.1996р. № 343;

- б) наявності прибутку та збитків;
- в) аналізу якості активів та пасивів;
- г) створення ним відповідних резервів;
- д) виконання зобов'язань комерційним банком у минулому;
- е) якості банківського менеджменту [39].

При здійсненні оцінки фінансового стану позичальника - фізичної особи мають бути враховані соціальна стабільність клієнта, тобто наявність власної нерухомості, цінних паперів і т.ін., роботи, сімейний стан і, як наслідок:

- а) наявність реальної застави;
- б) вік та здоров'я клієнта;
- в) загальний матеріальний стан клієнта, його доходи та витрати;

г) зв'язки клієнта з діловим світом і т.ін [40].

Варто зазначити, що кредитні зобов'язання позичальника перед банком, на відміну від інших, мають погашатися виключно грошовими коштами.

В процесі діяльності будь - якого підприємства в них можуть виникнути необхідність залучення додаткових фінансових ресурсів для покращення свого фінансового стану або для розширення меж своєї комерційної діяльності. Існують різні способи подолання проблеми нестачі фінансових ресурсів на підприємстві серед яких найбільш поширеним на ринку фінансових ресурсів є залучення кредиту.

Фінансові послуги з надання кредиту в Україні можуть надавати банки або не банківські кредитно - фінансові установи. Причому важливо зазначити, що при наданні кредиту ці установи вступають в кредитні відносини з позичальником, тобто підприємством в якого існує нестача фінансових ресурсів. Вищезазначені кредитні відносини по своїй природі є ризиковими для кредитора оскільки існує ймовірність того, що позичальник не зможе повернути основну суму боргу за кредит і відсотки по ньому. Тому банки або кредитно-фінансові установи в процесі кредитування використовуючи низку методів та прийомів досліджують фінансовий стан та кредитоспроможність позичальника. Але варто зазначити те, що в Україні відсутня загальноприйнята методика оцінки кредитоспроможності позичальника, тому кожен з банків самостійно розробляє дану методику. Проте більшість методик в загальному є подібними і можуть відрізнитись лише обсягом показників, що в них включається. І тому досить важливою проблемою є висвітлення загальної методики оцінки кредитоспроможності, що використовується банками.

Низька платоспроможність вітчизняних підприємницьких структур підвищує кредитні ризики, спонукає банківські установи приймати обережні рішення, обмежувати кредитні стосунки. Саме така ситуація сформувалася в Україні, де переважають на теперішній час

короткострокові кредити. Це ускладнює роботу банківських установ і не дає можливість позичальникам - підприємцям розв'язувати важливі проблеми перспективного характеру. Тому на сьогодні особлива увага в фінансовому менеджменті банківських установ має приділятися оцінюванню кредитоспроможності позичальника [56].

Щодо кредитної історії, то банк в основному аналізує терміни погашення попередніх позик та чи виникали в позичальника проблеми пов'язані з погашенням позик. Також визначається період функціонування підприємством та чи діяльність підприємства за останні роки є прибутковою.

Визначивши розрахункові значення всіх показників, банк використовуючи рейтингову оцінку визначає клас позичальника на основі визначення інтегрального показника.

Можна виділити такі етапи проведення цієї методики:

По-перше, спочатку здійснюють аналіз фактичних даних по розрахунках показників з їх нормативними значеннями. При цьому залежно від того в яких межах норми знаходиться показник йому присвоюється певна бальна оцінка.

Потім всі розраховані показники згруповують за 4 групами: попередня оцінка позичальника, показники ліквідності, показники фінансової стійкості, показники ділової активності.

По-друге, на основі бальної оцінки кожного показника визначають його значення з урахуванням його ваги, перемножуючи вагу показника та його бала визначають. Визначивши цей показник по кожному коефіцієнту визначають загальну суму балів по групі, яка рівна сумі значень коефіцієнтів з урахуванням вагомості значення, суму множать на вагомий коефіцієнт групи.

По-третє, після проведення всіх вищезазначених розрахунків додають суму балів по всіх групах і визначають загальну бальну оцінку, що визначає клас позичальника [56].

Для оцінки фінансового стану позичальника - фізичної особи банки

встановлюють показники та їх оптимальні значення залежно від виду кредиту (на придбання або будівництво житла, придбання транспортних засобів, товарів тривалого використання, на інші потреби), його обсягу й строку, виду забезпечення (застави) за кредитом.

Оцінка фінансового стану позичальника має враховувати кількісні та якісні показники (фактори), що можуть у тій чи іншій мірі вплинути на виконання позичальником зобов'язань за кредитом, з визначенням рівня їх ймовірного впливу на дотримання умов кредитної угоди шляхом установлення оптимальних значень та відповідних балів для кожного з показників (факторів) та здійснюється з урахуванням виду і строку кредиту, що надається.

У разі визначення кредитоспроможності позичальника - фізичної особи при розгляді питання про надання кредиту та оцінки його фінансового стану під час обслуговування боргу за кредитом мають враховуватися як кількісні показники (економічна кредитоспроможність), так і якісні характеристики (особиста кредитоспроможність) позичальника, що підтверджуються відповідними документами і розрахунками.

До якісних характеристик позичальника зокрема належать:

а) загальний матеріальний стан клієнта (наявність майна та копій відповідних підтвердних документів на його право власності, які засвідчуються в установленому порядку);

б) соціальна стабільність клієнта (тобто наявність постійної роботи, ділова репутація, сімейний стан тощо);

в) вік клієнта;

До основних кількісних показників оцінки фінансового стану позичальника - фізичної особи зокрема належать:

а) сукупний чистий дохід (щомісячні очікувані сукупні доходи, зменшені на сукупні витрати та зобов'язання) та прогноз на майбутнє;

б) накопичення на рахунках в банку (інформація надається за бажанням позичальника);

в) коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність позичальника і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитною угодою (зокрема, співвідношення сукупних доходів і витрат/зобов'язань позичальника, сукупного чистого доходу за місяць і щомісячного внеску за кредитом та відсотками/комісіями за ним);

г) забезпечення кредиту (застанова рухомогой нерухомого майна, наявність його страхування, передавання права власності на об'єкт кредитування (житло, автотранспорт тощо)) та його ліквідність.

Під час визначення кредитоспроможності й оцінки фінансового стану позичальників - фізичних осіб, які отримують кредит як підприємці, мають:

- урахуватися також відповідні показники, що встановлюються для юридичних осіб, у тому числі такі якісні та кількісні показники:

- менеджмент (рівень менеджменту, ділова репутація та зв'язки в діловому оточенні, готовність та спроможність клієнта нести особисту відповідальність за виконання кредитних зобов'язань тощо);

- фактори ринку (вид галузі, оцінка привабливості товарів/послуг, що виготовляються/надаються клієнтом; ринок таких товарів/послуг, рівень конкуренції у сфері діяльності клієнта, тривалість діяльності на конкретному ринку тощо);

- прогноз руху грошових потоків (співвідношення власного капіталу та розміру кредиту, співвідношення грошових оборотів за місяць та суми кредиту тощо).

Надання кредитів комерційними банками на міжбанківському ринку регламентується Законом України «Про банки і банківську діяльність» [4], нормативними актами Національного банку України, статутами комерційних банків та кредитними договорами.

Кредитні відносини між комерційними банками визначаються на договірних засадах, шляхом укладання кредитних договорів і мають передбачати права та зобов'язання сторін з належним оформленням справ за міжбанківськими кредитами.

Надання міжбанківських кредитів має супроводжуватися відкриттям рахунків відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України. Комерційні банки як економічно самостійні і незалежні від виконавчих та розпорядчих органів державної влади у своїх рішеннях, пов'язаних із оперативною діяльністю, мають право самостійно встановлювати рівень відсоткової ставки за міжбанківськими кредитами залежно від попиту та пропозиції на міжбанківському ринку та рівня облікової ставки.

Загальний розмір отримання комерційними банками міжбанківських кредитів обмежується двократним розміром власних коштів банку. Національний банк України.

Метод оцінки кредитоспроможності позичальника на основі розрахунку фінансових коефіцієнтів орієнтує банк розглядати не процес здійснення діяльності, а лише фінансовий результат, бо зрештою важливе реальне повернення кредиту, що демонструє таблиця 1.2.

Таблиця 1.2

Оцінка кредитоспроможності позичальника на основі розрахунку фінансових коефіцієнтів

Показники	Метод визначення
1. Виручка від реалізації (В від РП).	В від РП - Вартість придбаних товарно-матеріальних цінностей і готової продукції;
2. Валовий комерційний дохід (маржа) (ВКД).	ВКД - Експлуатаційні витрати;
3. Додана вартість (ДВ)	ДВ - Витрати на зарплату - Податки на зарплату - Оплата відпусток;
4. Валовий експлуатаційний дохід (ВЕД)	ВЕД - Сплата відсотків за кредит + Дохід від вкл. засобів в інші – Відрахування до фонду ризику;
5. Валовий експлуатаційний результат (ВЕР)	ВЕР - Прибуток, розподілюваний між працівниками – Податок на прибуток

Таким чином, орієнтуючись на те, щоб побачити результат фінансово-господарської діяльності позичальника, банк тим самим стимулює його на зростання таких показників як валовий комерційний дохід або чистий прибуток.

Метод коефіцієнтів зводиться до розрахунку співвідношень між окремими показниками чи групами показників (статей балансу), які характеризують фінансовий стан підприємства, і порівняння результатів з нормативними чи середніми значеннями. Середні значення показників, обчислюються без урахування розмірів, галузі та специфіки діяльності підприємства, що знижує ефективність застосування методу коефіцієнтів. Для здобуття достовірнішої картини необхідно використовувати галузеві значення коефіцієнтів, які б ураховували особливості технологічних процесів та тривалість ділового циклу підприємств.

Банкам доцільно працювати над створенням власної бази фінансових коефіцієнтів не лише реальних, а й потенційних клієнтів, котрі подали кредитні заявки. Навіть якщо їх було відхилено, такі особи можуть отримати позичку в майбутньому. Для створення відповідних масивів інформації за галузями та групами клієнтів у банків є об'єктивні передумови. Адже здебільшого банки займають визначені сегменти ринку і працюють з кількома клієнтами однієї галузі. Отже, обслуговуючи клієнтів однієї або кількох галузей, банк має можливість зібрати достатню інформацію для проведення порівняльного аналізу, що полегшить процес оцінювання кредитоспроможності конкретного позичальника і дасть змогу дістати його об'єктивну характеристику.

Перевагою методу фінансових коефіцієнтів є простота, але під час його застосування потрібно пам'ятати про низку обмежень і помилок, в результаті недооцінювання яких можна отримати неадекватну картину і зробити хибні висновки.

Під впливом інфляції ціна активів, відображена у балансі, може суттєво відрізнятись від реальної їхньої вартості, тому під час аналізу

коефіцієнтів одного підприємства за тривалий період треба враховувати інфляційні зміни і проводити аналіз зважено та обережно. Це робить застосування методу коефіцієнтів зручнішим та ефективнішим для аналізу невеликих, вузько спрямованих підприємств, а не багатогалузевих фірм.

Докладно зробити правильні висновки щодо того, добре чи погане значення коефіцієнта, оскільки одні й ті самі значення можуть бути наслідками різних причин. Наприклад, високе значення коефіцієнтів ліквідності може означати сильну позицію підприємства або надлишкову готівку, яка не приносить прибутку.

Визначення реального фінансового стану за методом коефіцієнтів ускладнюється через тих, що під час аналізу використовуються численні показники. Де які з них характеризують діяльність підприємства з позитивного боку інші - з негативного. Різномісність і різномірність цих показників ускладнює виявлення загальних тенденцій у фінансовому стані підприємства. У такому разі необхідно використовувати статистичні прийоми аналізу, враховуючи динаміку коефіцієнтів.

Фінансові коефіцієнти розраховують на основі даних звітності, наданої банку клієнтом, але така інформація має низку недоліків. По-перше, фінансова звітність складається на визначену дату, а отже, не відображає повністю процесів, які відбуваються за період між датами складання звітності. По-друге, у процесі підготовки звітності може застосовуватися «Техніка декорації вітрин», тобто можуть виконуватися фінансові операції, які на короткий термін штучно поліпшують стан підприємства для того, щоб це знайшло відображення у звітах. По-третє, для одержання об'єктивних результатів потрібно аналізувати велику кількість фінансових звітів за низку періодів, тобто аналізувати динаміку змін показників, яка виявляє тенденцію розвитку підприємства. Такий аналіз не завжди можна провести через брак даних, неможливість зіставлення результатів, а також нестабільність економічних розумів, коли результати аналізу некоректно екстраполювати на майбутнє. По-четверте, у фінансовій звітності констатуються факти, які

вже здійснилися, тобто погіршення фінансового стану підприємства знайде відображення у балансі вже після того, як це відбулося, але така ситуація для банку неприйнятна. Крім того, до певних груп позичальників метод коефіцієнтів взагалі не може бути застосований, наприклад, до новостворених підприємств або позичальника – фізичної особи [21].

Методика на основі аналізу грошових потоків передбачає такий спосіб оцінки кредитоспроможності клієнта комерційного банку, в основі якого лежить використання фактичних показників, що характеризують обіг засобів у клієнта в звітному періоді. Цим метод аналізу грошового потоку принципово відрізняється від методу оцінки кредитоспроможності клієнта на основі системи фінансових коефіцієнтів, розрахунок яких будується на сальдових звітних показниках.

Аналіз грошового потоку дозволяє зробити висновок про слабкі сторони управління підприємством. Наприклад, відтік засобів може бути пов'язаний з управлінням запасами, розрахунками (дебітори і кредитори), фінансовими платежами (податки, відсотки, дивіденди). Для вирішення питання про доцільність видачі і розмірі позики на відносно тривалий термін аналіз грошового потоку робиться не тільки на основі фактичних даних за минулі періоди, але і прогнозних даних на планований період.

Перші використовуються для оцінки других (у основі прогнозу величин окремих елементів притоки і відтоку засобів лежать їх фактичні значення в минулі періоди і плановані темпи приросту виручки від реалізації).

Оцінка кредитоспроможності позичальників на основі аналізу грошових потоків передбачає визначення чистого сальдо різних надходжень і видатків клієнта за певний період, тобто зіставлення припливу (прибуток, амортизація, створення резервів майбутніх витрат, вивільнення коштів, зростання кредиторської заборгованості, збільшення інших пасивів, отримання нових позик, збільшення акціонерного капіталу) і відпливу (додаткові вкладення коштів, скорочення кредиторської

заборгованості, зменшення інших пасивів, вплив акціонерного капіталу, фінансові витрати, погашення позик) коштів. Для аналізу грошових потоків на підприємстві-позичальникові беруться фінансові дані як мінімум за три роки. Кредитоспроможним вважається підприємство, яке має стійке перевищення припливу над відпливом коштів. Метод оцінки кредитоспроможності на основі аналізу ділового ризику. Діловий ризик пов'язаний з переривчастою кругообігу фондів, можливістю не завершити ефективно цей кругообіг. Аналіз такого ризику дозволяє прогнозувати достатність джерел погашення позики. Тим самим він доповнює способи оцінки кредитоспроможності ' клієнтів банку.

Чинники ділового ризику пов'язані з окремими стадіями кругообігу фондів.

Набір цих чинників може бути представлений таким чином:

- надійність постачальників.
- диверсифікованість постачальників.
- сезонність поставок. Тривалість зберігання сировини і матеріалів (чи є товар швидкопсувним).
- наявність складських приміщень і необхідності в них.
- порядок придбання сировини і матеріалів (у виробника або через посередника).
- чинники екології.
- мода на сировину і матеріали.
- рівень цін на цінності, що придбаваються, і їх транспортування (доступність цін для позичальника, небезпека підвищення цін).
- відповідність транспортування характеру вантажу.
- ризик введення обмежень на вивіз і ввезення імпортової сировини і матеріалів.

Діловий ризик пов'язаний також з недоліками законодавчої основи для здійснення операції, що кредитується, а також із специфікою галузі позичальника. Необхідно враховувати вплив на розвиток даної галузі

альтернативних галузей, систематичного ризику в порівнянні з економікою в цілому, схильність галузі циклічності попиту, постійність результатів в діяльності галузі і т.д.

Залежно від кількості врахованих чинників і прийнятої шкали розробляється таблиця визначення класу кредитоспроможності позичальника на основі ділового ризику:

Таблиця 1.3

Характеристика класу кредитоспроможності позичальника
на основі ділового ризику

Вірогідність ризику	Бали	Клас кредитоспроможності
1.Неризикова операція	більше 100	I
2.Мінімальний ризик	80-100	II
3.Середній ризик	50-79	III
4.Високий ризик	30-49	IV
5.Повний ризик	0-29	V

З метою подолання недоліків всіх зазначених моделей і методів у сучасних умовах банківські установи розробляють та використовують власні методики оцінки кредитоспроможності позичальника і врахуванням інтересів банків.

Оцінка кредитоспроможності на основі аналізу ділового ризику передбачає виділення найвагоміших чинників ділового ризику (надійність постачальників, сезонність поставок, тривалість зберігання товарів, рівень цін на товари, ризик введення державою обмежень на вивіз і ввіз імпортованих товарів тощо), їх формалізацію, оцінку в балах і визначення на цій основі класу кредитоспроможності того чи іншого конкретного позичальника. Аналіз ступеня ділового ризику у клієнта дозволяє банкові спрогнозувати достатність джерел погашення позики.

Для того, щоб визначити загальну оцінку підприємства треба дати оцінку кожному з названих вище критеріїв.

Оцінки мають бути такими: 5 - дуже добре; 4 - вище за середнє; 3 - нижче за середнє; 2 - погано; 1 - безнадійно. Загальна оцінка не дорівнює середньому значенню оцінок відповідних критеріїв: її визначає кредитний спеціаліст, відповідним чином враховуючи оцінки критеріїв.

У процесі надання кредитів перед будь-яким банком постає необхідність оцінки кредитоспроможності позичальників, її достовірність істотно впливає як на результати конкретних кредитних угод, так і на ефективність кредитної діяльності банку загалом.

У світовій практиці використовується багато методик оцінки кредитоспроможності, в основу яких покладено аналіз фінансового стану позичальника та його надійності з точки зору своєчасного погашення боргу банку. Так, у практиці американських банків застосовується правило «5C» як аббревіатура від перших літер базових критеріїв кредитування [28]:

- Character (характер);
- Capacity (спроможності);
- Capital (капітал);
- Collateral (забезпечення);
- Conditions (умови).

«Характер» позичальника – це перш за все його ділова репутація, ступінь відповідальності, спроможність погашати борги. «Спроможності» позичальника визначаються за допомогою глибокого аналізу його фінансового стану, доходів і витрат та перспектив їх динаміки у майбутньому. При цьому особлива увага приділяється тому, що позичальник практично має тільки три джерела для погашення кредиту:

- поточні грошові надходження (cash in flow);
- продаж активів;
- нові позики на грошовому ринку.

Важливе значення має для банку такий критерій, як «капітал» фірми: ретельно аналізується його розмір, структура, співвідношення з іншими статтями активів та пасивів. «Забезпечення» кредиту дослідження конкретних форм і видів забезпечення, визначення його достатності, якості, а також встановлення ринкової вартості та ступеня ліквідності кредитної застави.»Умови» - це загальні економічні умови, що визначають ринкову ситуацію та справляють вплив на становище як банку, так і позичальника: стан економічної кон'юнктури, наявність конкуренції, податкова політика, механізм ціноутворення тощо.

Комерційні банки європейських країн використовують різні системи оцінки кредитоспроможності позичальників, найвідомішими серед яких є системи PARTS, CAMPARI, назви яких також виступають як аббревіатури від перших літер слів, що визначають ключові умови кредитування.

Наприклад, «PARTS»:

- Purpose (цілі кредитування);
- Amount (розмір кредиту);
- Repayment (механізм погашення кредиту);
- Terms (строк, на який надається кредит);
- Security (забезпечення кредиту).

Банки мають право самостійно встановлювати додаткові критерії такої оцінки, що підвищують вимоги до позичальників з метою адекватного оцінювання кредитних ризиків та належного контролю за ними, а також використання кредитних договорів.

Хоча аналітична робота банку щодо оцінки кредитоспроможності позичальників є основним способом управління кредитним ризиком, навіть всеосяжний глибокий аналіз господарсько - фінансового стану клієнтів банку не може служити надійною гарантією погашення ними отриманих кредитів. За певних обставин, особливо в умовах нестабільної економічної ситуації, можуть траплятися випадки, коли навіть першокласні

позичальники виявляються неспроможними виконувати свої зобов'язання перед кредиторами.

Національним банком України рекомендується наступний підхід до фінансової оцінки банками позичальників по кредитних операціях.

Критерії оцінки фінансового стану позичальника встановлюються кожним банком самостійно, згідно внутрішніх положень про проведення активних операцій (кредитних) і методикою проведення оцінки фінансового стану позичальника (контрагента банку) з урахуванням вимог Положення «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» [46], у яких повинні бути встановлені обґрунтовані, технічно вивірені критерії економічної оцінки фінансової діяльності позичальників (контрагентів банку) на основі аналізу їхніх балансів і звітів про фінансові результати в динаміку.

Оцінку фінансового стану позичальника/контрагента банку з урахуванням поточного стану обслуговування позичальником/контрагентом кредитної заборгованості банк здійснює кожного разу під час укладання договору про здійснення кредитної операції, а надалі для:

- а) банків – не рідше ніж один раз на місяць;
- б) інших юридичних осіб – не рідше ніж один раз на три місяці;
- в) фізичних осіб – періодичність оцінки їх фінансового стану визначається банками самостійно з урахуванням стану обслуговування боргу та строковості кредиту, але не рідше ніж один раз у рік (або за результатами фінансового року). Якщо обслуговування кредитної заборгованості відбувається із простроченням або пролонгацією, то оцінка фінансового стану позичальника – фізичної особи має відбуватися постійно (щомісяця або щокварталу) протягом періоду несвоечасного погашення боргу – крім випадків, пов'язаних з поважними причинами (документально підтверджені факти відрядження, хвороба тощо).

Банки самостійно встановлюють нормативні значення і звітні бали для кожного показника в залежності від його ваги (значимості) серед

інших показників, що можуть визначати найбільшу імовірність виконання позичальником (контрагентом банку) зобов'язань по кредитних операціях.

Вагомість кожного показника встановлюється індивідуально для кожної групи позичальників (контрагентів банку) у залежності від кредитної політики банку, особливостей клієнта (галузь економіки, сезонність виробництва, оборот засобів і т.д.), ліквідності балансу, стану на ринку і т.д.

Існують і деякі інші методи оцінки кредитоспроможності, які по своїй специфіці небагато відрізняються від вище перелічених.

Класифікаційні моделі дають можливість диференціювати позичальників за відповідними ознаками, а саме: залежно від їх категорії, що встановлюється за допомогою розрахунку фінансових коефіцієнтів та визначення їх рангів на базі рейтингових моделей; залежно від ймовірності настання банкрутства на основі прогнозних моделей.

Рейтингова (бальна) оцінка підприємства - позичальника визначається на основі розрахунку системи фінансових коефіцієнтів і переведення їх у бали. Бали обчислюються шляхом множення значення показника на його вагу в інтегральному показнику (рейтингу).

Загальний вид рейтингової оцінки визначається за формулою:

$$K_o = \sum_{i=1}^n A_i \cdot K_i \quad (1.8)$$

де K_o - інтегральний показник (рейтинг);

A_i - питома вага i -го показника,

$$\sum A_i = 1;$$

K_i - значення i -го показника;

n - кількість показників.

Цінність рейтингової процедури полягає у використанні технологій, які оцінюють не тільки кількісні показники, але і якісні фактори, що

дозволяють врахувати всю сукупність ризиків, пов'язаних з діяльністю позичальника.

Але єдиної методики при оцінці кредитоспроможності нема і практично не може бути, оскільки кожен комерційний банк вибирає для себе певні коефіцієнти і вирішує питання, пов'язані з методикою їх розрахунку. Цей підхід дозволяє охарактеризувати фінансовий стан позичальника на основі синтезованого показника-рейтингу, що розраховується в балах, що привласнюються кожному значенню коефіцієнта. Відповідно до балів встановлюється клас організації: першокласна, другокласна, третьокласна або неплатоспроможна. Клас організації приймається банком до уваги при розробці шкали процентних ставок, визначенні умов кредитування, встановленні режиму кредитування (форма кредиту, розмір і вид кредитної лінії і т.д.), оцінці якості кредитного портфеля, аналізі фінансової стійкості банку [56].

Модифікацією рейтингової оцінки є кредитний скоринг. Вітчизняні банки досить широко застосовують даний метод при проведенні оцінки кредитоспроможності фізичних осіб.

Відмінність кредитного скорингу від рейтингової (бальної) оцінки полягає в тому, що у формулу рейтингової оцінки замість K_i (значення i -го показника) підставляється V_i приватна бальна оцінка i -го показника. При цьому для кожного показника визначаються декілька інтервалів значень, і кожному інтервалу відповідає певна кількість балів або визначається клас (1, 2, 3...). Практично, об'єднуючи різні скорингові оцінки в класи, отримуємо рейтингові оцінки [39].

Особливістю даного методу є одночасне визначення процентної ставки за кредитом і виду забезпечення відповідно до рівня інтервалу, в якому знаходиться позичальник.

Для того, щоб краще зрозуміти переваги і недоліки скорингу можна розглянути деякі відмінності між аналізом позичальника за скорингом та оцінкою, зробленою людиною:

Аналіз кредитоспроможності позичальника кредитним менеджером:

- непослідовність при оцінюванні позичальника;
- недостатній зворотній зв'язок;
- відсутність гнучкості системи;
- проблеми звітності;
- випадкові неточності.

Оцінка кредитоспроможності за допомогою скорингу:

- об'єктивна оцінка ризику;
- контрольоване експериментування;
- статистичний контроль за портфелем;
- рентабельна обробка кредитної заявки.

Відповідно до цього виділяють три основні групи підприємств з різним ступенем ризику:

- 1) бездоганний фінансовий стан, тобто солідну базу власних засобів і високу норму рентабельності;
- 2) задовільний фінансовий стан;
- 3) незадовільний фінансовий стан, тобто низьку частку власних засобів і низький рівень рентабельності.

Окрім самих методів оцінки кредитоспроможності у величезній кількості пропонуються різними авторами модифіковані коефіцієнти, які також повніше або вже здатні охарактеризувати окремі сторони фінансового або господарського стану підприємства. Наприклад, показник «стану здоров'я» підприємства - його рентабельність, ROE (Return on equity: не невідомий показник) розраховується як відношення Чистого прибутку до Середнього власного капіталу за період. Указуючи на ступінь відшкодування основного капіталу, він відображає здатність підприємства відшкодувати по підсумках, окрім всіх інших виробничих чинників, також чинник капіталу [26].

Таким чином, стисло розглянувши деякі з існуючих методів оцінки кредитоспроможності відзначимо, що причиною недоліків будь-якого з них є

їх вузька цілеспрямованість. Якщо неможливо врахувати всі чинники, що впливають на оцінку кредитоспроможності, то, як правило, їх групують і розглядають при аналізі окремо, або вдаються до середніх значень і т.п.

Тому, в сучасних умовах будь-яка методика повинна бути орієнтована на синтез основних і додаткових методів, або застосовувати пов'язану систему, побудовану на декількох методах.

Одним з елементів оцінювання кредитоспроможності є з'ясування персональних якостей потенційного позичальника. Тут увага банку має зосереджуватися на таких моментах, як репутація, порядність і чесність, професійна здатність, матеріальна забезпеченість, ставлення до своїх зобов'язань перед іншими кредиторами в минулому.

Основними показниками високої кредитоспроможності фізичної особи являються:

- стійкі позитивні грошові потоки, які підтверджуються документально, з врахуванням перспективи на 6 місяців;
- високі моральні якості;
- стабільність відносин в сім'ї та на роботі;
- якісне забезпечення кредиту.

Результатом перевірки фінансового стану клієнта є віднесення його до одного з класів, що продемонстровано в додатку А:

Клас А – фінансова діяльність дуже добра, що свідчить про можливість своєчасного виконання зобов'язань за кредитними операціями, зокрема погашення основної суми боргу та відсотків за ним відповідно до умов кредитної угоди; економічні показники в межах установлених значень.

Клас Б – фінансова діяльність позичальника близька за характеристиками до класу А, але ймовірність підтримування її на такому рівні протягом тривалого часу є низькою. Забезпечення кредитної операції має не викликати жодних сумнівів. Аналіз коефіцієнтів фінансового стану позичальника може вказувати на негативні тенденції в його діяльності.

Клас В – фінансова діяльність задовільна. Надходження коштів і платоспроможність позичальника свідчить про ймовірність несвоєчасного погашення кредитної заборгованості в повній сумі й у строки, передбачені договором. Одночасно спостерігається можливість виправлення ситуації і покращення фінансового стану позичальника.

Клас Г - фінансова діяльність незадовільна (економічні показники не відповідають установленим значенням) і спостерігається її нестабільність протягом року; високий ризик значних збитків; імовірність повного погашення кредитної заборгованості та відсотків за нею низька.

Клас Д – фінансова діяльність незадовільна, є збитки; кредитна операція не забезпечена ліквідною заставою або безумовною гарантією; показники не відповідають установленим значенням, імовірність виконання зобов'язань з боку позичальника практично відсутня.

Для оцінки фінансового стану аналізують:

- «загальні дані»;
- «фінансові показники»;
- «характеристики кредиту»;
- «моральні якості».

Питома вага кожного з розділів у загальному підсумку дорівнює 30, 40, 25 і 5 % відповідно. В залежності від варіанта відповіді по кожному з параметрів формується підсумкова оцінка параметра шляхом множення ваги параметра на бальну оцінку варіанта відповіді. У результаті по конкретному запиті установлюється відповідний ризик кредитування. У залежності від суми накопичених балів приймається один з варіантів рекомендацій з ухвалення рішення:

Менше 30 балів - видача кредиту недоцільна - клас «Д»;

Від 30 до 45 балів - рекомендується розглянути можливість додаткового високо ліквідного забезпечення кредиту, реалізація якого надалі, можливо, буде служити джерелом погашення кредиту - клас «Г»;

Від 45 до 55 балів - фінансовий стан задовільне, інформація вимагає додаткового пророблення, але видача кредиту можлива - клас «В»;

Від 55 до 75 балів - фінансовий стан відповідає вимогам банку, видача кредиту можлива клас «Б»;

Понад 75 балів - позитивна рекомендація з видачі кредиту, фінансовий стан позичальника не викликає сумніву - клас «А».

1) Загальні дані:

Вік визначає фінансові можливості позичальника, рівень добробуту, стабільність нинішнього стану, його перспективи, мотивації по використанню кредитних засобів. Найбільш сприятливим представляється вік в інтервалі від 30 до 45 років. Місце роботи є значимим чинником, що визначає фінансові потоки позичальника. Чим вище службове становище, займає клієнтом, тим вище його рейтинг. Спеціальність по диплому характеризує рівень спеціальної підготовки працівника. Сімейний стан є визначальним моментом у мотивації клієнта. Перевага при кредитуванні віддається позичальникам, що мають страховий поліс.

2) Фінансові показники:

Наявність пластикових карт свідчить про рівень добробуту і позитивному іміджі власника. Вид картки якісно доповнює попередній показник. Наявність цінних паперів говорить про активність клієнта на фондовому ринку. Володіння нерухомістю характеризує позичальника з погляду його забезпеченості і стабільності.

3) Характеристика кредиту:

Термін користування кредитом відбиває ризик, пов'язаний із процесами, що можуть вплинути на виконання своїх зобов'язань позичальником перед банком. Схема погашення характеризує адекватність реального використання кредитів цілям, викладеним у заявці. Для банку з погляду ризиків найбільш прийнятним є графік щомісячного погашення, як суми основного боргу кредиту так і відсотків за користування кредитом.

4) Моральні якості:

Комунікабельність відбиває ступінь відкритості клієнта для спілкування. Заповзятливість свідчить про пристосованість до реально існуючих зовнішніх факторів. Зовнішність і вигляд клієнта говорять про рівень його статку і відповідному способі життя.

Оцінювання фінансового стану позичальника здійснюється під час укладання кредитної угоди, а далі - не рідше одного разу на три місяці, а для банків-позичальників - не рідше ніж один раз на місяць.

Реальні висновки та пропозиції за результатами оцінки кредитоспроможності позичальників дозволяють уникнути в процесі банківської діяльності невиправданих ризиків при здійсненні кредитних операцій.

На основі проведеного аналізу оцінки кредитоспроможності позичальника, можна зробити висновок, що кожен банк удається до своїх методів оцінки кредитоспроможності позичальників, однак усі ці методи підпорядковані певній системі фінансових показників, які характеризують клієнта: обов'язковість у розрахунках за раніше одержані кредити, поточний фінансовий стан, здатність у разі потреби мобілізувати кошти з різних джерел. Також дані методики оцінки кредитоспроможності позичальника, звичайно ж, не можуть повністю виключити кредитний ризик, але все таки дає можливість глибше і всебічно вивчити потенційного позичальника, є оптимальним, і значення фінансових коефіцієнтів об'єктивніше характеризують фінансовий стан клієнтів. Однак, слід зауважити що хоч розглянута нами методика рейтингової оцінки кредитоспроможності має більш якісний рівень, вона не є ідеальною.

Проаналізувавши вище названі моделі, можна сказати, що вони мають досить багато спільних рис між собою, але відрізняються одна від одної кількістю показників, що застосовуються як складові частини загального рейтингу позичальника, а також різними методиками складання характеристик та визначення їх пріоритетності.

Використання банками зазначених моделей комплексних оцінок кредитоспроможності позичальника дозволяє скоротити час аналізу кредитних заявок і бізнес-планів та термін прийняття кредиторами рішення щодо надання кредиту.

1.3 Організаційне та інформаційне забезпечення процесу кредитоспроможності позичальника

Методики аналізу кредитоспроможності клієнта виступають окремою частиною регламентів по наданню кредитів або самостійними документами – інструкціями, котрі визначають порядок аналізу кредитоспроможність, і представляють собою один із основних інструментів реалізації кредитної політики банку. Під аналізом кредитоспроможність клієнта розуміється оцінка банком позичальника з точки зору можливості і доцільності надання йому позики, визначення вірогідності її своєчасного повернення в відповідності з кредитним договором.

Під час вивчення структури, елементів і системи аналізу кредитоспроможність позичальника необхідно забезпечити проведення всіх необхідних етапів дослідження, при чому на всіх стадіях аналізу кредитоспроможності, тобто на стадіях попереднього, оперативного і ретроспективного аналізу.

До попереднього аналізу кредитоспроможності позичальника входять такі етапи:

- 1) формування інформаційної бази аналізу кредитоспроможності;
- 2) оцінка достовірності наданої інформації;
- 3) попередня оцінка потенційного позичальника;
- 4) обробка отриманої інформації;
- 5) порівняльний аналіз отриманих фінансових коефіцієнтів з нормативними значеннями;
- 6) якісний аналіз фінансових коефіцієнтів;

- 7) розрахунок рейтингового показника організації позичальника
- 8) присвоєння позичальнику класу (рейтингу) на основі інтегрального показника;
- 9) аналіз якісних показників;
- 10) висновки за результатами оцінки кредитоспроможності позичальника, визначення перспектив його розвитку для вирішення питань про умови і можливості надання кредиту.

Ретроспективний аналіз кредитоспроможності позичальника базується на всій інформації, яка міститься в кредитному досьє позичальника.

В процесі ретроспективного аналізу кредитоспроможності можна виділити в якості основних етапів наступні:

- 1) узагальнення інформації, котра стосується взаємодії кредитора і позичальника в період дії кредитного договору;
- 2) аналіз тенденцій зміни фінансового стану позичальника і його вплив на зміну рівня кредитного ризику;
- 3) аналіз тенденції зміни якості і вартості забезпечення в період дії кредитного договору;
- 4) привласнення позичальнику класу кредитоспроможності за результатами виконання кредитного договору з врахуванням тенденції зміни всіх якісних і кількісних характеристик позичальника;
- 5) внесення змін в кредитну історію позичальника [27].

Одним із головних елементів методики оцінки кредитоспроможності позичальника є його інформаційна база, так як без неї неможливо реально і ефективно оцінити ступінь ризику майбутніх фінансових вкладів кредитних ресурсів в той або інший господарюючий суб'єкт. Дана інформація повинна володіти такими основними характеристиками, як: повнота, достовірність, доступність, оперативність. У процесі аналізу банк може використати різноманітні джерела інформації, які в цілому складаються з двох груп: внутрішньобанківська інформація; зовнішні джерела інформації.

Внутрішньобанківські джерела інформації складаються з відомостей про попередні контакти з клієнтом, у сфері як кредитних, так і не кредитних відносин. Велике значення в цьому разі мають архіви банку, такі як картотека кредитної інформації (ККІ), де зберігаються дані про кредити, які раніше були видані клієнтові, про затримки та порушення при погашенні позики.

В Україні завдання створення картотеки кредитної інформації на загальнодержавному рівні є глобальним і невідкладним, про що й наголошують банківські працівники. Але складність цього завдання як організаційна, так і технічна, не дає можливості розраховувати на швидке її вирішення.

До другої групи джерел інформації належать відомості, здобуті за межами банку, що надійшли:

- 1) від департаменту банківського нагляду;
- 2) інших банків, які обслуговували даного клієнта;
- 3) ділових партнерів, які мали контакти з позичальником;
- 4) засобів масової інформації (реклами, рейтинги, дані про участь у виставках, оголошення тощо);
- 5) статистичних агенцій та статистичних інформаційних збірників, звідки можна взяти дані про загальний стан виробництва в галузі та перспективи розвитку, а також про місце підприємства та його продукції на ринку;
- 6) відвідування підприємства, у процесі якого важливо виявити рівень компетенції працівників, які очолюють бухгалтерську, фінансову та маркетингові служби, адміністративний апарат, скласти уявлення про склад та стан майна підприємства, оцінити якість і конкурентоспроможність продукції та послуг підприємства, можливості експорту, залежність від джерел сировини і т. ін [30].

Кожне інформаційне джерело служить для висвітлення конкретного боку діяльності клієнта, коли аналізується його кредитоспроможність, але найважливішою є інформація, здобута з ринкових джерел поза межами банку.

Ще одним досить важливим видом джерела є інформація, отримана безпосередньо від клієнтів:

- 1) фінансова та бухгалтерська звітність;
- 2) документація, яка підтверджує правовий і юридичний статус клієнта: статут, договір засновників, свідоцтво про реєстрацію, дані про юридичну адресу і т. ін.;
- 3) додаткова інформація, яка подається за вимогою банку - довідки про наявність рахунків в інших банках, виписки з рахунків в інших банках, довідки з податкової інспекції, довідки про юридичні права на заставу, технічна документація, пов'язана з деякими видами застави тощо [38].

Основна мета аналізу документів для одержання банківського кредиту - визначити здатність і готовність позичальника повернути кредит у встановлений строк й у повному обсязі.

Оцінка кредитоспроможності позичальника - юридичної особи - здійснюється установою банку на основі вивчення різноманітної інформації про підприємство. При оцінці кредитоспроможності підприємства банк досліджує наступні аспекти:

- характер діяльності підприємства та тривалість його функціонування;
 - фактори виробництва (трудові, виробничі та фінансові ресурси);
 - економічне середовище (стадію життєвого циклу, умови конкуренції, стадію розвитку ринку основної продукції підприємства, комерційну політику позичальника, ступінь освоєння прийомів і способів маркетингу).
- Залежно від змісту і завдань аналізу установи банків використовують такі основні інформаційні джерела: фінансову звітність; статистичну звітність; дані внутрішньогосподарського (управлінського) бухгалтерського обліку; дані з первинної облікової документації (вибіркові дані); експертні оцінки та додаткову інформацію, що надається за погодженням сторін.

За умов переходу економіки України до ринкових відносин значно зростає роль своєчасного та якісного аналізу фінансового стану підприємств, оцінки ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості та фінансової стабільності підприємства. Оцінка фінансової діяльності позичальника здійснюється на основі аналізу фінансової звітності.

Головним завданням фінансового аналізу є одержання ключових (найбільш інформативних) параметрів, що дають об'єктивну і точну картину фінансового стану підприємства, його прибутків і збитків, у структурі активів і пасивів, у розрахунках з дебіторами і кредитом.

Джерелами інформації для установ банку можуть бути також відомості про оцінку ділових якостей керівника, його спроможність організувати справу, швидко і вигідно реалізувати товар і інші якості [32].

Для одержання кредиту позичальник - фізична особа, подає банку:

- 1) паспорт;
- 2) заяву на одержання кредиту, де зазначаються об'єкти кредитування, сума кредиту, строк погашення, забезпечення;
- 3) документи, що підтверджують платоспроможність позичальника (довідка з місця роботи про суму заробітку та суму утримань, за наявності інших доходів - документи, що підтверджують їх одержання).

Відповідно, кожен банк володіє інформацією лише про своїх клієнтів. Тому коли звертається клієнт з іншої фінансової установи, банкіри не знають його «історії». На даний момент немає загальної бази даних про позичальників, тому що будь-який комерційний банк у своїй діяльності керується законодавчою базою. Тут чітко описано момент комерційної таємниці, тобто взаємовідносини фінансової установи із клієнтом, а ця інформація є закритою. Тому і виникає колізія, бо з однієї сторони нормативна документація примушує банки зберігати цю таємницю, а з іншої сторони виходить, що для створення загальної бази даних необхідно відкривати цю інформацію.

Тому виникає необхідність впроваджувати бюро кредитних історій (БКІ). Вони використовуються для збирання даних про те, наскільки акуратно чи ні клієнт банку платив по кредиту, а потім продають ці дані іншим банкам. Головна мета їхньої діяльності – знизити ризики банків при видачі кредитів і убезпечити банкірів від клієнтів - ошуканців.

Отже, кожне інформаційне джерело є по своєму досить важливим для банку, оскільки використовується для висвітлення конкретного аспекту діяльності клієнта в процесі аналізу його кредитоспроможності.

Серйозною проблемою є вироблення кількісних нормативів для порівняння, оскільки існує розкид значень, обумовлений галузевою приналежністю, а приведені в економічній літературі бажані значення фінансових коефіцієнтів (фінансової стійкості, ліквідності і т.д.) не враховують галузевих особливостей і специфіки діяльності підприємства. Це означає, що результати такого аналізу на сучасному етапі можуть дати кредиторів лише оцінку загальної тенденції розвитку потенційного позичальника, засновану на динаміці ряду фінансових показників. У зв'язку з відсутністю єдиної нормативної бази реальна оцінка фінансового стану підприємства неможлива, тому що немає порівнянних показників: середньо галузевих, мінімально доступних і найкращих для даної галузі.

РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА КРЕДИСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА НА ПРИКЛАДІ ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»

2.1 Загальна характеристика ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»

Публічне акціонерне товариство комерційний банк «ПриватБанк» було засноване в 1992 році. Станом на 31.12.2018 статутний фонд банку становить 7810866 тис. грн., розмір власного капіталу – 10270719 тис. грн. Кредитний портфель банку становить 86066131 тис. грн. Фінансовий результат ПАТ КБ «ПриватБанк» за підсумками роботи за 2018 рік становить 1050489 тис. грн.

Місія ПАТ КБ «ПриватБанк» – бути найбільш надійним універсальним банком України, що орієнтований на задоволення інтересів клієнтів всіх форм власності та надавати повний спектр якісних послуг на всіх сегментах фінансового ринку.

Стратегічна мета банку бути лідером в Україні з надання населенню і юридичним особам усіх форм власності платіжних та інших банківських послуг, маючи показники дохідності, прибутковості і надійності найкращі серед найбільших банків країни.

Згідно з даними Асоціації українських банків ПАТ КБ «ПриватБанк» є безумовним лідером серед всіх українських банків за розміром капіталу, чистих активів, зобов'язань, фінансових результатів діяльності.

Мережа банківського обслуговування банку включає в себе понад 3000 філій та відділень по всій Україні, що дозволяє будь-якому клієнту одержати найвищий рівень обслуговування практично в будь-якій часті країни.

Капіталізація банку - одна з головних умов забезпечення його стабільності і динамічного розвитку, основа для реалізації можливостей і потенціалу банку.

Динаміку пасивів, власного капіталу в загальній сумі пасивів можна аналізувати з рисунка 2.1.

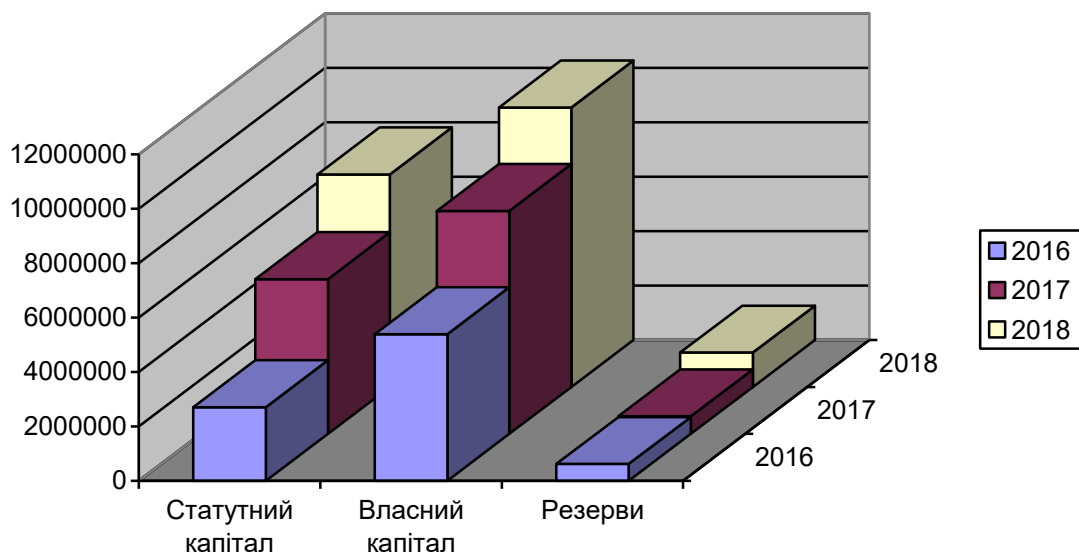


Рис. 2.1 Динаміка пасивів, власного капіталу ПАТ КБ «ПриватБанк» за період з 31.12.2016 по 31.12.2018, млн. грн. [33]

Аналіз власного капіталу банку (рис. 2.1 та додаток Б) показав, що за період з 31.12.2016 по 31.12.2018 його загальний обсяг збільшився на 4881811 тис. грн. (190,59 %), що стало наслідком збільшення статутного капіталу на 187,88 % резервів, капіталізованих дивідендів та інших фондів банку на 216,58 %. Ефективність використання капіталу ПАТ КБ «ПриватБанк» можна виявити за допомогою відносних показників, які зведені у таблиці 2.1.

Згідно з наведеними даними ефективність та інтенсивність здійснення банківських операцій суттєво не змінилась. Відбулося незначне підвищення ступеня захищеності робочих активів власним капіталом, що свідчить про зниження рівня ризику діяльності банку. Значення мультиплікатора капіталу свідчать про зниження ризику втрат банку у майбутньому, адже зменшується «навантаження» капіталу активами банку. Коефіцієнт рентабельності власного та статутного капіталу сигналізує про незначне зниження ефективності їх використання.

Динаміка показників ефективності використання капіталу ПАТ КБ
«ПриватБанк» в період з 31.12.2016 по 31.12.2018 рр.

Показник	Станом на 31.12.2016	Станом на 31.12.2017	Станом на 31.12.2018	Відхилення 2018/2016 року
Відношення власного капіталу та пасивів банку, %	9,95	10,22	11,58	1,63
Відношення власного капіталу та робочих активів банку, %	10,56	10,67	10,83	0,27
Відношення сплаченого статутного капіталу банку до власного капіталу банку, %	50,35	69,38	73,18	22,83
Мультиплікатор капіталу, %	10,43	9,78	9,83	-0,60
Рентабельність власного капіталу, %	15,28	15,76	15,96	0,68
Рентабельність статутного капіталу, %	56,54	22,71	32,57	-23,97

Отже, за періоди, що аналізувалися, ПАТ КБ «ПриватБанк» провадив виважену політику управління капіталом.

Зміни в ресурсній базі та депозитів фізичних та юридичних осіб банку наведено в додатках В і Г.

Протягом періоду дослідження залучені кошти зросли на 49,14 % і склали 75795412 тис. грн. Зміни обсягу залучених коштів, насамперед, були зумовлені змінами таких статей балансу як кошти інших банків (185,41 %); боргові цінні папери, емітовані банком (149,29 %) та кошти клієнтів (130,82 %).

У структурі зобов'язань найбільшу питому вагу станом на 31.12.2018 займають кошти клієнтів (65,98 %), частка яких за період дослідження зменшилась на 9,2 % пункти. Значна частка припадає на кошти інших банків, питома вага яких в структурі зобов'язань зросла протягом періоду дослідження на 2,93 % пункти, і становить 15,07 % всіх залучених ресурсів банку.

Структура зобов'язань банку в наочному вигляді представлена на рис. 2.2.

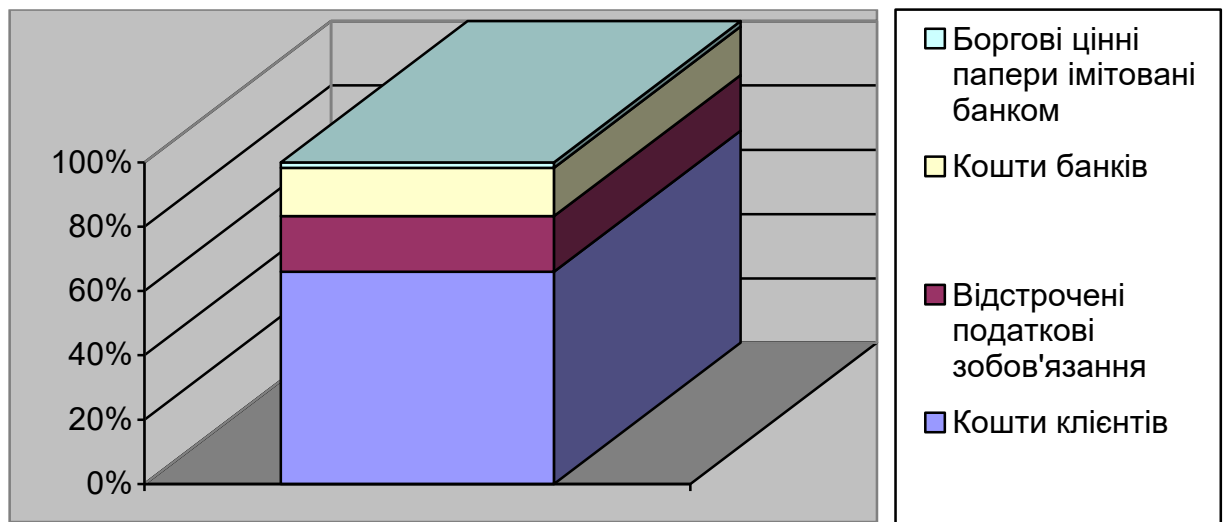


Рис. 2.2 Структура зобов'язань ПАТ КБ «ПриватБанк» станом на 31.12.2018, % [33]

Розрахунок показників ділової активності банку, що наведені у табл. 2.2, показує підвищення коефіцієнта активності залучення позикових та залучених коштів. Протягом 2017 року спостерігається зростання залежності банку від кредиторів та вкладників (значення коефіцієнта зросло на 2,68 % пункти).

Таблиця 2.2

Динаміка показників ділової активності ПАТ КБ «ПриватБанк» за період з 31.12.2016 по 31.12.2018, % [33]

Показник	Станом на 31.12.2016	Станом на 31.12.2017	Станом на 31.12.2018	Відхилення 2017 /2016 року	Відхилення 2018 /2017 року
Коефіцієнт активності залучення позикових і залучених коштів	78,69	83,44	86,12	4,75	2,68
Коефіцієнт активності залучення міжбанківських кредитів	10,92	12,20	13,07	1,28	0,87
Коефіцієнт активності залучення строкових депозитів	43,48	51,00	52,80	7,52	1,80
Коефіцієнт активності використання залучених коштів в доходні активи	105,46	110,01	112,18	4,55	1,17
Коефіцієнт активності використання залучених коштів в кредитний портфель	85,80	96,34	98,43	10,54	2,09

Дані таблиці 2.2 інформують, що протягом періоду дослідження банк є активним учасником ринку міжбанківських кредитів (значення коефіцієнта активності зросло на 2,15 %).

Коефіцієнт активності залучення строкових депозитів в динаміці мав тенденцію до зростання, що свідчить про залучення більшої частки даного виду ресурсів, що позитивно впливає на ліквідність банку та підвищує його прибутковість. Слід зазначити, що частка строкових депозитів на фоні інших банків першої групи є значною, що підвищує конкурентні позиції ПАТ КБ «ПриватБанк».

Протягом періоду дослідження збільшились вкладення запозичених та залучених ресурсів в дохідні активи банку, зокрема, в кредитний портфель, що з позитивного боку характеризує прибутковість банку.

Динаміку активів банку можна простежити на рис. 2.3.

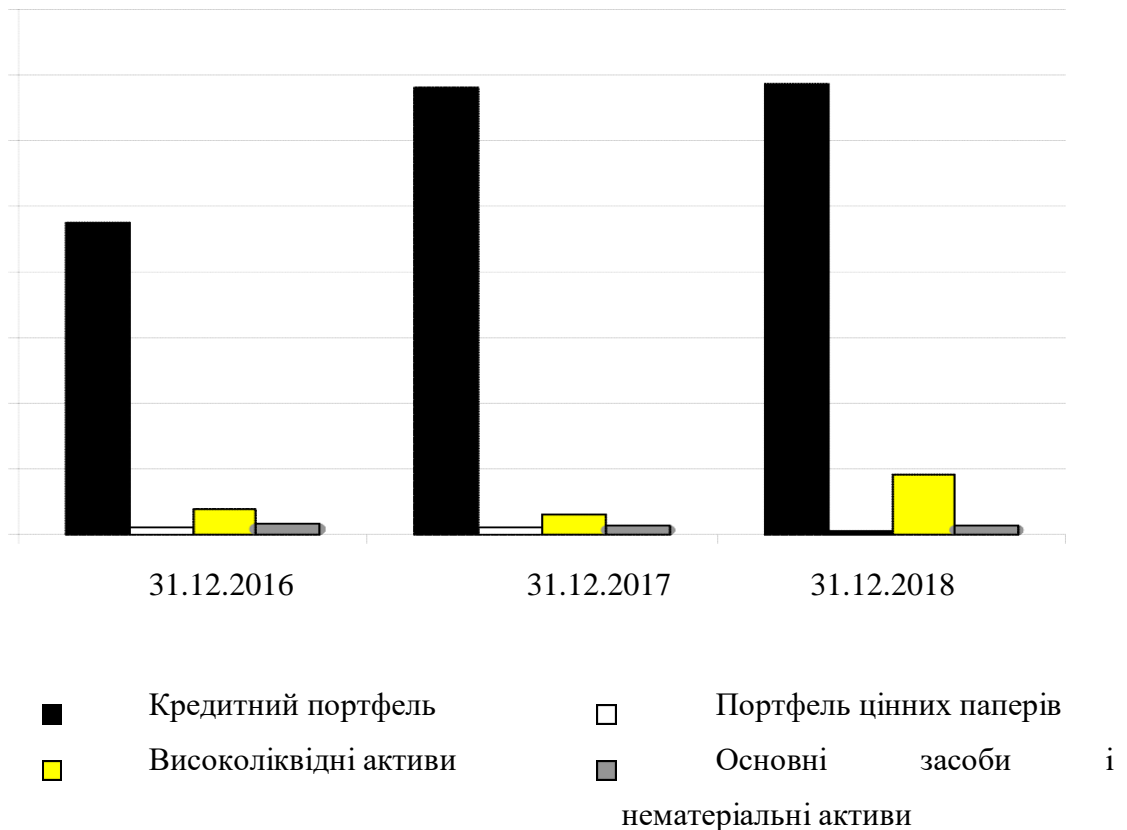


Рис. 2.3 Динаміка активів ПАТ КБ «ПриватБанк» за період з 31.12.2016 по 31.12.2018, млн. грн. [37]

Аналіз активів ПАТ КБ «ПриватБанк» показав, що за період дослідження їх загальна сума зросла на 29854724 тис. грн. (на 53,11 %), що свідчить про позитивні результати діяльності банку. Зростання активів переважно обумовлено зростанням цінних паперів в портфелі банку до погашення (на 717 %); кредитного портфелю (на 62 %) та інвестиції в асоційовані та дочірні компанії (на 44 %). В той же час відбулося скорочення за такими статтями: портфель цінних паперів (на 49 %), основні засоби та нематеріальні активи (на 15 %).

2.2 Аналіз кредитного портфеля ПАТ КБ «ПриватБанк»

Основним напрямом зазначеної мінімізації слід вважати ефективне управління кредитним портфелем комерційного банку, що є актуальним завданням вдосконалення усієї системи управління банківським кредитним портфелем.

Зміни в структурі кредитного портфеля ПАТ КБ «ПриватБанк» за період дослідження наведено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка і структура кредитного портфеля ПАТ КБ «ПриватБанк» за період з 31.12.2016 по 31.12.2018, млн. грн.

Станом на	Кредитний портфель, млн. грн.	У тому числі			
		Міжбанків. кредити	Кредити юр. особам	Кредити фіз. особам	Цінні папери
31.12.2016	47488,91	4662,93	23878,08	18948,16	1026,75
31.12.2017	67978,60	5887,18	37080,90	25011,82	975,69
31.12.2018	68547,73	8974,04	40741,85	18832,49	529,36

Як свідчать дані таблиці 2.3, кредитний портфель банку збільшився на 21059,82 млн. грн., в основному, за рахунок надання міжбанківських кредитів та кредитів юридичним особам.

В структурі активів ПАТ КБ «ПриватБанк» найбільшу питому вагу станом на 31.12.2018 року займає кредитний портфель (86,07 %), частка якого за період дослідження зменшилась на 4,84 % пункти. Значна частка припадає на високоліквідні активи, питома вага яких в структурі активів зросла протягом періоду дослідження на 3,74 %, і становить 10,74 % всіх активів банку.

Структура активів банку в наочному вигляді представлена на рисунку 2.4.

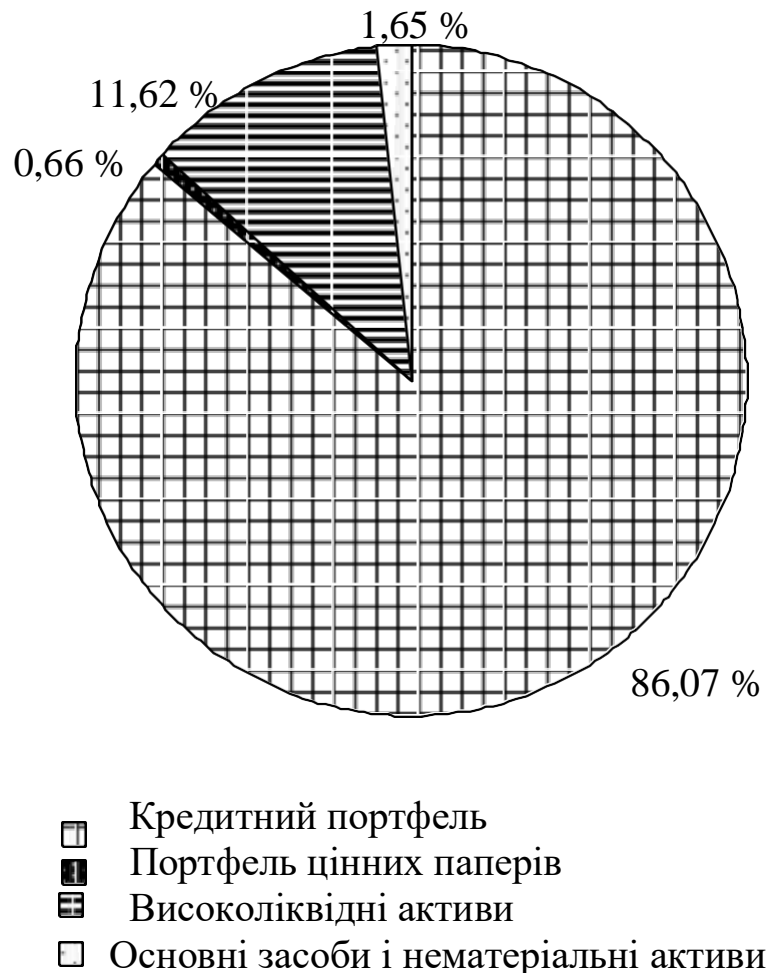


Рис. 2.4 Структура активів ПАТ КБ «ПриватБанк» станом на 31.12.2018, % [33]

Динаміку фінансових результатів банку наведено на рис. 2.5.

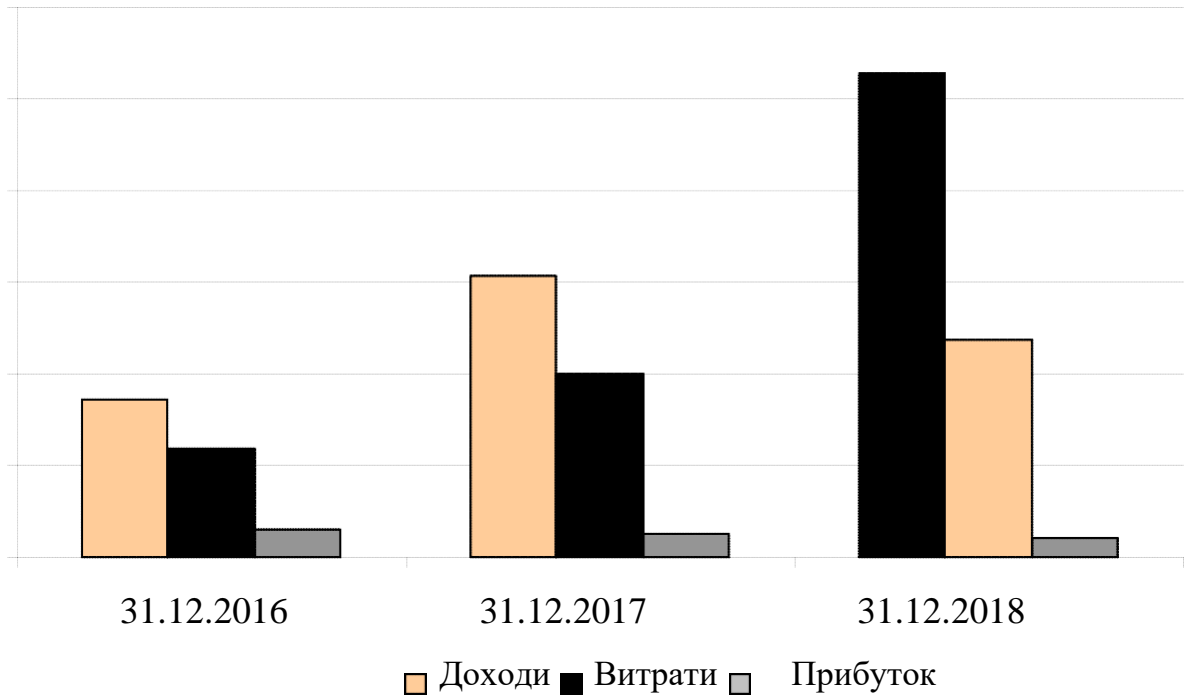


Рис. 2.5 Динаміка фінансових результатів ПАТ КБ «ПриватБанк» за 2016 – 2018 рр., у млн. грн. [37]

Як свідчать наведені дані, прибуток банку протягом періоду дослідження зменшився на 31,6 %, або 484 млн. грн. Це стало наслідком зростання доходів на 208,5 % (17828 млн. грн.) та витрат на 98,2 % (5875 млн. грн.).

Доходи ПАТ КБ «ПриватБанк» мали наступну динаміку за період дослідження (додаток М): процентні доходи зросли на 137,13 % (8284271 тис. грн.), комісійні доходи зросли на 44,70 % (975240 тис. грн.), торговельні доходи зросли на 234,07 % (833034 тис. грн.). Зазначені зміни сформували наступну структуру доходів станом на 31.12.2018: процентні доходи – 54,31 %, комісійні доходи – 11,97 %, торговельні доходи – 4,51 %. Отже, основним джерелом доходів банку є процентний дохід.

Витрати ПАТ КБ «Приватбанк» мали наступну динаміку за період дослідження: процентні витрати зросли на 136,03 % (4007890 тис. грн.), комісійні витрати зросли на 147,41 % (382708 тис. грн.), загальні

адміністративні витрати зросли на 20,85 % (199357 тис. грн.), витрати на персонал зросли на 50,67 % (669923 тис. грн.). Зазначені зміни сформували наступну структуру витрат станом на 31.12.2011: процентні витрати – 58,66 %, комісійні витрати – 5,42 %, загальні адміністративні витрати – 9,75 %, витрати на персонал – 16,80 %. Отже, основною статтею витрат банку є процентні витрати.

Таким чином, банк протягом періоду дослідження спрацював прибутково, що обумовлено ефективною політикою керівництва щодо використання ресурсної бази банку. Прибуток банку зростає адекватно темпам зростання доходів і витрат. Зростання прибутку пов'язано зі зростанням капіталу банку, мультиплікатора капіталу, дохідності активів та рентабельності діяльності банку.

Показники фінансової стійкості наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Динаміка показників фінансової стійкості ПАТ КБ
«ПриватБанк» за 2016 - 2018 роки, % [37]

Показник	Оптимальне значення показника	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Відхилення 2018/2016
Коефіцієнт надійності	Не менше 5%	11,24	11,46	11,93	0,69
Коефіцієнт фінансового важеля	В межах 20:1	9,27	9,43	8,78	-0,49
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів	Не менше 10%	9,74	9,59	10,23	0,49
Коефіцієнт захищеності власного капіталу	X	43,48	38,72	25,26	-18,22
Коефіцієнт мультиплікатора акціонерного капіталу	12,0 - 15,0	10,27	10,43	9,78	-0,49

Згідно з даними таблиці 2.4, залежність банку від запозичених ресурсів зменшується, відповідно зростає рівень фінансової стійкості банку.

Динаміка показників, що характеризують ліквідність балансу банку наведена у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Динаміка показників ліквідності балансу ПАТ КБ
«ПриватБанк» за період з 31.12.2016 по 31.12.2018 роки. [37]

Показник	Станом на 31.12.2016	Станом на 31.12.2017	Станом на 31.12.2018	Відхилення 2017 / 2016 року	Відхилення 2018 / 2017 року
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	53	57	59	4	2
Коефіцієнт загальної ліквідності	87	55	62	-2	7
Коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань	46	36	38	-9	1
Коефіцієнт співвідношення ліквідних та загальних активів	101	103	112	2	9
Коефіцієнт ліквідних цінних паперів	15	18	14	3	-4

Розрахунок показників ліквідності, наведених у таблиці 2.5, в цілому показав можливість банку повному обсязі виконувати свої зобов'язання за рахунок наявних грошових коштів, а також реалізувати свої активи без суттєвої втрати їх вартості.

Згідно «Звіту про класифіковані кредитні операції за формами власності та розрахунку резерву на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями ПАТ КБ «ПриватБанк» [29], на рисунках 2.6 - 2.11 побудована графічна структура кредитного портфелю ПАТ КБ «ПриватБанк» станом на 31.12.2018 року.

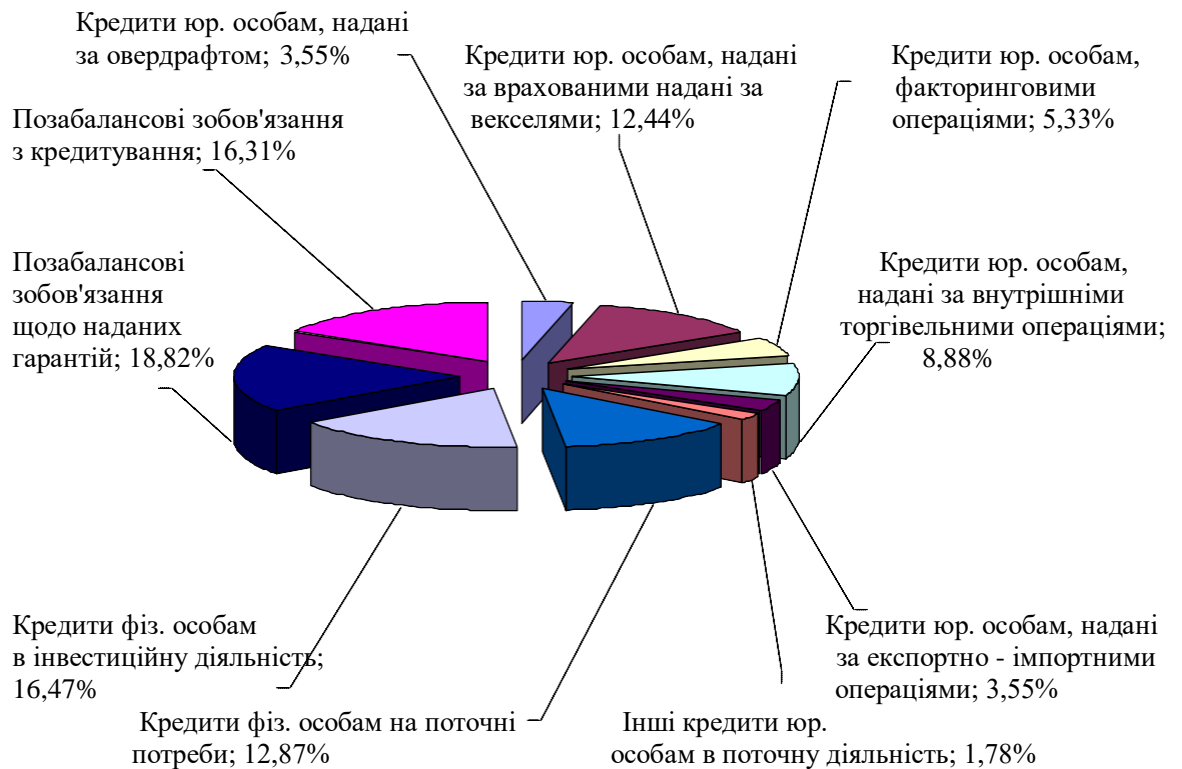


Рис. 2.6 Загальна структура кредитів та кредитних зобов'язань в ПАТ КБ «ПриватБанк» станом на 31.12.2018 року [31].

Аналіз структури кредитного портфелю ПАТ КБ «ПриватБанк» (видані балансові кредити + позабалансові кредитні гарантії + позабалансові зобов'язання по кредитуванню) станом на 31.12.2018 року, розподілений за інтегральними показниками ризикованості кредитів по методології [30], показує, що в відсоткових частинах резервуємий кредитний портфель розподілений на:

«Стандартні» кредити - 70,5% (Відсоток резервування від чистого кредитного ризику 1 - 2%);

Кредити «під контролем» - 0,76% (Відсоток резервування від чистого кредитного ризику 5 - 7%);

«Субстандартні» кредити - 17,65% (Відсоток резервування від чистого кредитного ризику 20-25%);

«Сумнівні до повернення» кредити - 7,88% (Відсоток резервування від чистого кредитного ризику 50-60%);

«Безнадійні до повернення» кредити - 3,21% (Відсоток резервування від чистого кредитного ризику 100%);

Аналіз структури всіх вище наведених кредитів в кредитному портфелі ПАТ КБ «ПриватБанк» станом на 31.12.2018 року, наведений на рисунку 2.7, показує, що основними частками «стандартного», «під контролем» та «безнадійного» сегменту портфеля є:

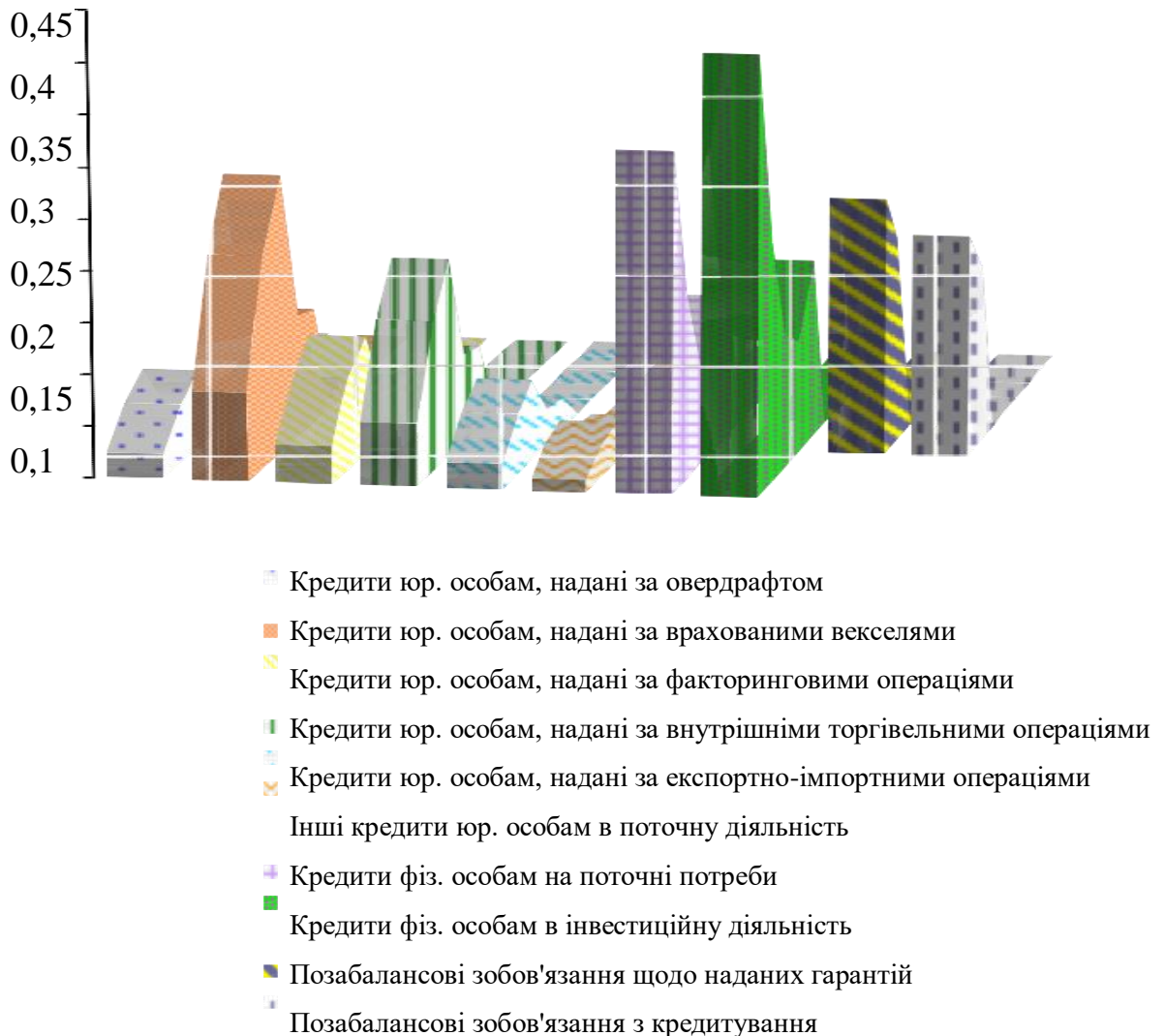


Рис. 2.7 Структура «стандартних», «під контролем» та «безнадійних» кредитів в ПАТ КБ «ПриватБанк» станом на 31.12.2018 року [31]

- позабалансові зобов'язання по кредитуванню та наданим гарантіям - 37,17%;

- кредити, надані фізичним особам - 21,04%;

- кредити юридичним особам, видані за врахованими векселями - 11,13%;

- кредити юридичним особам, видані по внутрішнім торговим операціям - 7,95%.

Аналіз структури «Субстандартних» кредитів в резервуємому кредитному портфелі ПАТ КБ «ПриватБанк» станом на 31.12.2018 року, наведений на рис. 2.8, показує, що основними частками «субстандартного» сегменту портфеля є:

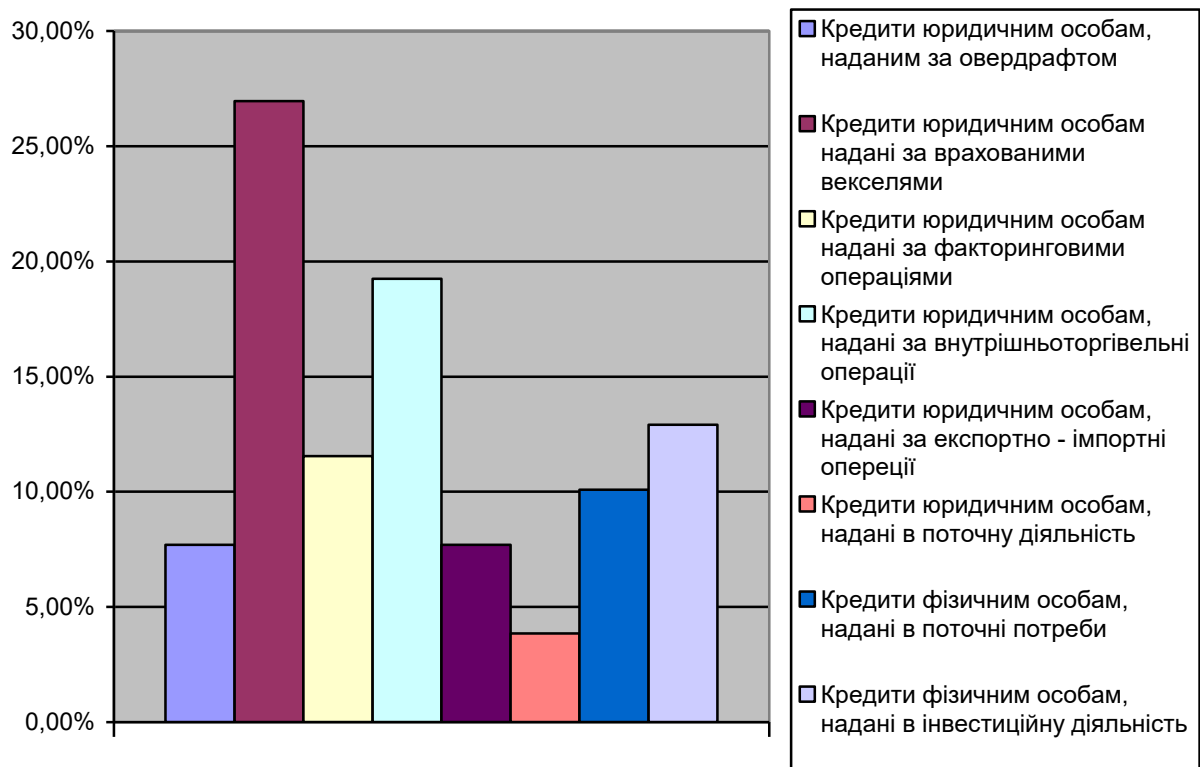


Рис. 2.8 - Структура «субстандартних» кредитів в ПАТ КБ «ПриватБанк» станом на 31.12.2018 року [31]

- позабалансових зобов'язань по кредитуванню та наданим гарантіям в сегменті немає;

- кредити, надані фізичним особам - 23,0%;

- кредити юридичним особам, видані за врахованими векселями - 26,95%;

- кредити юридичним особам, видані по внутрішнім торговим операціям - 19,25%.

Аналіз структури «Сумнівних до повернення» кредитів в резервуємому кредитному портфелі ПАТ КБ «ПриватБанк» станом на 31.12.2018 року, наведений на рисунку 2.9, показує, що основними частками „сумнівного” сегменту портфеля є:

- кредити, надані фізичним особам - 41,4%;
- кредити юридичним особам, видані за врахованими векселями - 20,51%;
- кредити юридичним особам, видані по внутрішнім торговим операціям - 14,65%.

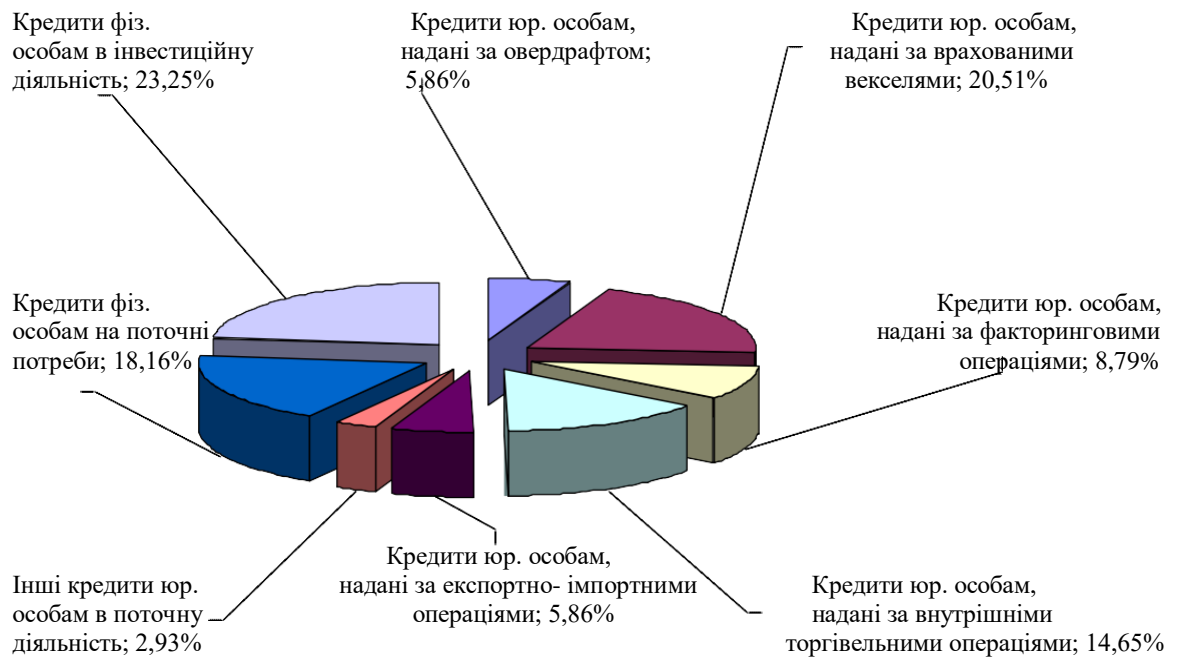


Рис. 2.9 Структура «сумнівних» кредитів в ПАТ КБ «ПриватБанк» станом на 31.12.2018 року [31]

Таким чином, найменш ризикованими сегментами кредитування в ПАТ КБ «ПриватБанк» є кредитування юридичних осіб (підприємств), оскільки ризики їх кредитування в банку покриваються ліквідною заставою.

Як показує аналіз структур знеціненості кредитів, наданих юридичним особам, в ПАТ КБ «ПриватБанк» у 2017 - 2018 роках, обсяг поточних та

незнецінених кредитів юридичним особам зріс з рівня 22,7 млрд. грн. (31.12.2017) до рівня 44,8 млрд. грн. (31.12.2018), тобто практично в 2 рази, при цьому частка поточних та незнецінених кредитів в сегменті портфелю (без урахування резервів) зменшилась з рівня 95,1% станом на 31.12.2017 до рівня 93,8% станом на 31.12.2018 рік.

2.3 Механізм оцінки кредитоспроможності позичальника в ПАТ КБ «ПриватБанк»

2.3.1 Оцінка кредитоспроможності позичальника юридичної особи на прикладі ТОВ «ВАТ Олімп»

Оцінюючи кредитоспроможність позичальника, комерційні банки України керуються власними положеннями та методиками, в основу яких покладено методичні рекомендації Національного банку України. Водночас НБУ не забороняє банкам самостійно встановлювати додаткові критерії аналізу фінансового стану позичальника, що підвищують вимоги до показників з метою адекватної оцінки кредитних ризиків і належного контролю за ними.

Перелік елементів кредитоспроможності позичальника і показників, які її характеризують, залежить від цілей аналізу, видів кредиту, стану кредитних відносин банку з конкретним клієнтом, результатів господарсько-фінансової діяльності останнього, а також від наявного забезпечення [53].

Методики аналізу і система показників кредитоспроможності потенційного позичальника, що використовуються комерційними банками, досить різноманітні. Але всі вони спираються на певну систему фінансових коефіцієнтів – це коефіцієнти ліквідності, ділової активності, фінансової стійкості, рентабельності та показники грошового потоку підприємства.

Показники ліквідності дають змогу оцінити співвідношення найбільш ліквідних елементів балансу підприємства, його оборотного капіталу і короткострокових зобов'язань. Чим більше покриття таких зобов'язань за рахунок високоліквідних активів, тим надійнішим є стан підприємства [35].

Відповідно до вимог «Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків», банки, аналізуючи платоспроможність, обов'язково розраховують коефіцієнти миттєвої, поточної та загальної ліквідності [33].

Наприклад, коефіцієнт загальної ліквідності показує співвідношення усіх оборотних активів підприємства і його поточних зобов'язань (оптимальне теоретичне значення – не менше 2,0). Якщо значення показника є більшим 1,5 – підприємство є платоспроможним і його якісні показники підтверджують тенденцію подальшого економічного розвитку [8].

Коефіцієнт поточної ліквідності розраховують діленням суми ліквідних активів на поточні зобов'язання підприємства (нормативне значення показника – 0,5). Цей коефіцієнт дає загальну оцінку платоспроможності підприємства [46].

Коефіцієнт миттєвої ліквідності показує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашена негайно, тобто за рахунок високоліквідних активів (нормативне значення коефіцієнта – не менше 0,2). В умовах економічної кризи підприємства відчувають дефіцит оборотних коштів, і нормативний рівень показника, як правило, не досягається [30].

Обчислимо показники ліквідності потенційного позичальника банку на прикладі ТОВ «ВАТ Олімп» (табл. 2.6). Для банку співпраця з таким позичальником передбачає високий рівень ризику. Кредитування підприємства можливе за умови надання в забезпечення ліквідної застави, вартість якої значно перевищує суму кредиту [37].

З розрахунків, наведених у таблиці 2.6, видно, що коефіцієнт покриття, значення якого повинно бути > 1 , по всім рокам має позитивний результат.

Отже, підприємство за рахунок оборотних активів має змогу погасити свої поточні зобов'язання.

Таблиця 2.6

Показники ліквідності ТОВ «ВАТ Олімп»
за 2016 – 2018 роки, %

Показник	Рік			Відхилення	
	2016	2017	2018	2018/2016	2018/2017
Коефіцієнт покриття	1,15	1,30	1,79	0,63	0,49
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,28	0,35	0,44	0,16	0,09
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,003	0,003	0,05	0,05	0,05
Чистий оборотний капітал, тис. грн.	1000,00	1194,00	1561,00	561,00	367,00

З таблиці видно, що підприємство за аналізований період не було спроможне погасити свої поточні зобов'язання за рахунок грошових коштів та коштів у розрахунках з дебіторами, так як максимальне значення коефіцієнта швидкої ліквідності склало 0,44 у 2018 році, тобто підприємство спроможне погасити лише 44 % поточних зобов'язань, що свідчить про необхідність підвищення платіжних можливостей підприємства.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності відображає частку боргів підприємства, яка може бути сплачена негайно. Нормативне значення цього показника знаходиться в межах 0,2-0,25. За даними таблиці, підприємство не спроможне сплатити борги, оскільки розраховані значення коефіцієнта значно нижчі від нормативних, що свідчить про недостатню кількість абсолютно ліквідних активів (грошових коштів і їх еквівалентів та поточних фінансових інвестицій) для погашення поточних зобов'язань.

Чистий оборотний капітал – величина, значення якої свідчить про здатність сплачувати підприємством свої поточні зобов'язання та розширювати свою подальшу діяльність. Значення показника повинно бути > 0 та прямувати до збільшення [37]. Даний показник має позитивне

значення за весь аналізований період. Найбільше значення показник має у 2018 році і становить 1561 тис. грн., що свідчить про покращення фінансово-господарського стану підприємства.

Наступна група показників, що аналізуються банківськими установами в процесі прийняття рішення про кредитування, – показники фінансової стійкості. Вони відображають структуру капіталу, співвідношення власних і залучених коштів у формуванні ресурсів підприємства, з'ясовуючи його залежність від тих чи інших джерел коштів, а відповідно, і спроможність погашати заборгованість [30].

Комерційні банки розраховують коефіцієнт незалежності, коефіцієнт маневреності власних коштів, коефіцієнт автономності та коефіцієнт фінансової залежності (концентрації позикового капіталу) [40].

Коефіцієнт автономності (оптимальне значення – більше 0,5) дає змогу оцінити частку власників у загальній вартості майна підприємства. Цей показник характеризує позичальника у перспективі, дає якісну картину фінансової стійкості підприємства [8].

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу (оптимальне значення – менше 0,5) характеризує частку позикових коштів у загальній сумі коштів, вкладених у майно підприємства. Чим нижчий цей показник, тим менша заборгованість підприємства і тим стійкіше його положення. Зростання показника в динаміці означає збільшення позикових коштів у фінансуванні підприємства [25].

Коефіцієнт незалежності характеризує ступінь фінансового ризику, тобто співвідношення позикового і власного капіталу (оптимальне теоретичне значення – не більше 1,0). Зростання значення показника в динаміці свідчить про посилення залежності підприємства від інвесторів і кредиторів, тобто про деяке зниження фінансової стійкості [30].

Коефіцієнт маневреності власних коштів (оптимальне значення показника не менше 0,5) характеризує величину власного капіталу,

спрямовану на поповнення обігових коштів. Значна частка таких коштів дозволяє характеризувати стан підприємства як фінансово стійкий [29].

Розрахуємо показники фінансової стійкості потенційного позичальника банку на прикладі ПРАТ «Світловодський завод «Луч»(табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Показники фінансової стійкості ТОВ «ВАТ Олімп»
за 2016 – 2018 роки.

Показник	Рік			Відхилення	
	2016	2017	2018	2018/ 2016	2018/ 2017
Показники ступеню фінансової незалежності					
Коефіцієнт автономії	0,69	0,74	0,78	0,09	0,04
Коефіцієнт фінансування	2,21	2,86	3,78	1,56	0,92
Коефіцієнт фінансового важелю	0,45	0,35	0,26	-0,19	-0,08
Коефіцієнт покриття інвестицій	0,82	0,88	0,93	0,11	0,05
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,16	0,16	0,16	0,00	0,00
Коефіцієнт короткострокової заборгованості	0,26	0,16	0,08	-0,18	-0,08
Коефіцієнт кредиторської заборгованості	0,02	0,02	0,02	0,00	-0,01
Показники стану основних засобів					
Коефіцієнт мобільних та іммобілізованих коштів	0,26	0,18	0,12	-0,14	-0,06
Коефіцієнт постійного активу	1,15	1,14	1,14	-0,01	-0,01
Коефіцієнт реальної вартості майна	0,85	0,83	0,85	0,00	0,02
Коефіцієнт вартості основних засобів	0,70	0,73	0,77	0,07	0,04
Показники стану оборотних засобів					
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами	-0,49	-0,69	-0,96	-0,48	-0,28
Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними оборотними коштами	-0,65	-0,93	-1,27	-0,62	-0,33
Коефіцієнт співвідношення запасів і витрат та власних оборотних коштів	-1,54	-1,07	-0,79	0,76	0,28
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,15	-0,14	-0,14	0,01	0,01
Коефіцієнт маневреності функціонального капіталу	-0,01	0,003	-0,03	-0,03	-0,03
Коефіцієнт вартості матеріальних оборотних коштів у майні	0,21	0,15	0,11	-0,10	-0,04

З розрахунків, наведених у таблиці 2.7, можна зробити висновок, що коефіцієнт автономії у 2016 році склав 0,69, у 2017 році – 0,74, а у 2018 – 0,78. Тобто у 2018 році майже 80 % коштів, вкладених у виробничу діяльність підприємства, склали власні фінансові ресурси, що є позитивним.

Значення коефіцієнта фінансування за період 2016-2018 років значно перевищували нормативи, зростаючи з кожним роком, і у 2018 році склав 3,78. Це свідчить про достатність власних фінансових ресурсів підприємства для покриття своїх зобов'язань.

В свою чергу, значення коефіцієнта фінансового важеля за аналізований період знизилася на 0,19 і у 2018 році склало 0,26, що вказує на незначну залежність фінансового стану підприємства від позикових джерел фінансування та є позитивною тенденцією.

Значення коефіцієнта покриття інвестицій протягом 2016-2018 років знаходились у межах нормативних значень та у 2018 році склав 0,93, тобто у загальній сумі активів підприємства переважну більшість (93 %) складають власний капітал та довгострокові зобов'язання.

За аналізований період значення коефіцієнта довгострокового залучення позикових коштів знаходилось на рівні 16 %, що відповідає встановленим нормативам та свідчить про проведення підприємством оптимальної фінансової політики.

Негативна динаміка спостерігається за коефіцієнтом короткострокової заборгованості. Значення цього показника у 2016 році склало 0,26, у 2017 році 0,16, а у 2018 – 0,08, тобто його значення значно нижчі від нормативних і постійно знижуються, що вказує на відмову підприємства у залученні короткострокових джерел фінансування.

Значення коефіцієнта кредиторської заборгованості у 2018 році склало 0,02, що є досить низьким значенням та свідчить про те, що підприємство своєчасно та в повному обсязі розраховується зі своїми контрагентами.

За період 2016-2018 роки знизилось значення коефіцієнта мобільних та іммобілізованих коштів і у 2018 році склало 0,12, тобто на кожну гривню необоротних активів підприємства припадає 12 копійок оборотних активів. Це пояснюється значним зниженням вартості оборотних активів підприємства за аналізований період.

Значення коефіцієнта постійного активу за аналізований період перевищує нормативні значення та у 2018 році склало 1,14, тобто вартість власних джерел фінансування не може повністю покрити вартість необоротних активів підприємства, що є негативним та свідчить про неефективне використання фінансових ресурсів підприємства.

У 2018 році значення коефіцієнта реальної вартості майна склало 0,85, тобто 85 % у вартості майна підприємства складають засоби виробництва, які забезпечують основну діяльність підприємства.

Значення коефіцієнта вартості основних засобів за аналізований період зросло на 0,07 та у 2018 році склало 0,77, тобто частка основних засобів у загальній вартості майна підприємства складає 77 %, що є достатнім для безперервного функціонування підприємства.

Що стосується показників стану оборотних засобів, то жоден з них не відповідає встановленим нормативам і більшість з них мають від'ємне значення протягом всього аналізованого періоду. Так, у 2018 році значення коефіцієнта забезпеченості власними оборотними коштами склало -0,96, коефіцієнта забезпеченості запасів власними оборотними коштами становило -1,27, а значення коефіцієнта співвідношення запасів і власних оборотних коштів склало -0,79. Це вказує на недостатність власних джерел фінансування для забезпечення ефективної діяльності підприємства та свідчить про необхідність залучення позикових коштів.

Значення коефіцієнтів маневреності власного та функціонального капіталів також від'ємне та у 2018 році склали відповідно -0,14 та -0,03, що вказує на недостатню гнучкість власних коштів підприємства.

За 2016-2018 рік значення коефіцієнта вартості матеріальних оборотних коштів у майні знизилось на 0,1 та склало у 2018 році 0,11, що є недостатнім для забезпечення ефективного функціонування підприємства та свідчить про проблеми з ліквідністю та фінансовою стійкістю підприємства.

Головною проблемою підприємства є відсутність вкладень власного капіталу в оборотні кошти. Динаміка показників фінансової стійкості (табл.

2.7) свідчить про значні обсяги використання підприємством позикового капіталу, проте це не ставить під сумнів стабільність роботи підприємства. Основні показники структури капіталу відповідають нормативним значенням, що підтверджує фінансову стійкість, незалежність підприємства від кредиторів та привабливість для партнерів зовнішнього середовища [55].

Коефіцієнт оборотності активів є одним із найважливіших показників ефективності використання капіталу і вказує на швидкість його переходу зі стадії виробничих запасів у готову продукцію та швидкість перетворення продукції у безпосередньо грошову форму [27].

Банки аналізують також коефіцієнт оборотності матеріальних запасів, який характеризує відповідність товарних запасів обсягам реалізації, показує швидкість обороту запасів для забезпечення поточного обсягу продажу. Чим вище значення коефіцієнта, тим швидше обертаються запаси.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості свідчить про швидкість вивільнення коштів при розрахунках з дебіторами. Тенденція до збільшення цього показника може вказувати на підвищення ефективності управління комерційними кредитами, наданими підприємством, а також на скорочення періоду, протягом якого дебіторська заборгованість залишається непогашеною, що загалом позитивно позначається і на платоспроможності клієнта банку [40].

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості дозволяє визначити, наскільки швидко підприємство розраховується з постачальниками і підрядчиками. Різке збільшення цього показника може вказувати на нестачу грошових коштів, а зниження – на дострокову оплату рахунків з метою одержання знижок.

Наявність чистого робочого капіталу свідчить про те, що підприємство здатне не тільки сплатити поточні зобов'язання, але й має у своєму розпорядженні фінансові ресурси для розширення діяльності і здійснення інвестицій.

Проаналізуємо показники ділової активності (табл. 2.8) [55].

Показники ділової активності ТОВ «ВАТ Олімп»
за 2016 – 2018 роки.

Показник	Рік			Відхилення	
	2016	2017	2018	2018/2016	2018/2017
Коефіцієнт оборотності активів	0,58	0,52	0,42	-0,16	-0,10
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	4,01	4,91	6,12	2,11	1,21
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	7,96	13,56	14,76	6,80	1,20
Коефіцієнт оборотності основних засобів	0,42	0,31	0,24	-0,18	-0,08
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	0,85	0,74	0,56	-0,29	-0,18
Строк погашення дебіторської заборгованості	45,24	26,55	24,40	-20,84	-2,15
Строк погашення кредиторської заборгованості	89,68	73,27	58,83	-30,85	-14,44

Аналіз значення коефіцієнтів, наведених в таблиці 2.8, дозволяє стверджувати, що не всі показники ділової активності підприємства ТОВ «ВАТ Олімп» відповідають стандартним обмеженням. Коефіцієнт оборотності активів за період 2016-2018 років знизився на 0,16, коефіцієнт оборотності основних засобів зменшився на 0,18, а коефіцієнт оборотності власного капіталу – на 0,29, що є негативною тенденцією та свідчить про неефективне використання на підприємстві усіх наявних ресурсів, основних засобів та власного капіталу.

В свою чергу, коефіцієнти оборотності кредиторської та дебіторської заборгованостей за період збільшились, а строки їх погашення, навпаки, зменшились, що є позитивною тенденцією.

Динаміка показників ділової активності свідчить про швидку оборотність матеріальних запасів підприємства, що пов'язано із специфікою діяльності ТОВ «ВАТ Олімп». Коефіцієнти оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості свідчать про те, що терміни погашення кредиторської заборгованості перевищують терміни погашення дебіторської заборгованості [42].

Першочерговому аналізу підлягають також фінансовий результат господарської діяльності і фактори, які мали вплив на його формування. Наявність валових збитків свідчить про неефективність виробництва продукції та ставить під сумнів подальшу виробничу діяльність [55].

Загалом показники рентабельності відображають глибинний, якісний бік роботи підприємства, тому для оцінювання здатності клієнта своєчасно погашати свої зобов'язання ці показники розраховують у динаміці за кілька періодів.

Доцільно також розраховувати коефіцієнт валового прибутку, який відображає процеси ціноутворення. Тенденція до зниження коефіцієнта валового прибутку вказує на підвищення собівартості продукції у порівнянні з ціною реалізації [40].

Чим вищими є значення усіх показників рентабельності, тим більш ефективною вважається фінансова робота підприємства [40].

Проаналізуємо рівень рентабельності ТОВ «ВАТ Олімп» (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Показники рентабельності ТОВ «ВАТ Олімп»
за 2016 – 2018 роки, %

Показник	Рік			Відхилення	
	2016	2017	2018	2018/2016	2018/2017
Коефіцієнт рентабельності активів	-0,04	0,001	0,01	0,05	0,01
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	-0,06	0,001	0,01	0,07	0,01
Коефіцієнт рентабельності діяльності	-0,07	0,002	0,02	0,09	0,02
Коефіцієнт рентабельності продукції	0,02	0,01	0,13	0,11	0,12
Коефіцієнт рентабельності продажів	0,11	0,11	0,06	-0,05	-0,06

З розрахунків, наведених у таблиці 2.9, видно, що у 2016 році показники рентабельності підприємства мали негативні значення. Це пояснюється отриманими збитками у цей період. У 2017-2018 роках дані показники мають позитивні значення, що відповідає встановленим

нормативам, але є досить низькими, щоб стверджувати про високу ефективність використання активів і власного капіталу підприємства та про ефективність господарської діяльності в цілому.

Загалом фінансове становище ТОВ «ВАТ Олімп» можна вважати як нестабільне. Підприємство має проблеми з майновим станом, ліквідністю, платоспроможністю, рентабельністю та діловою активністю. У 2016 році підприємство отримало значні збитки у розмірі 1039 тис. грн., вже у 2017 році воно отримало прибуток, який склав 37 тис. грн., а у 2018 році ця сума зросла до 302 тис. грн. Тобто ми бачимо, що підприємство поступово виходить з кризового стану, що дає можливість зробити прогнози про його подальший розвиток та підвищення ефективності виробничої діяльності.

Аналіз показників рентабельності свідчить про недостатню прибутковість підприємства протягом усього аналізованого періоду, а за підсумками 2018 року ТОВ «ВАТ Олімп» отримувало збитки [56].

Будь - яка кредитна операція оформлюється установою банку документально. Кожним комерційним банком розробляються бланки документів, для оформлення та надання кредиту, які є специфічними для даної установи банку, на основі Положення НБУ «Про кредитування» [80].

Розглянемо оформлення споживчого кредиту.

Для отримання споживчого кредиту позичальник подає до відділення «Приватбанку» наступні документи:

- 1) заявку на отримання кредиту.
- 2) техніко-економічне обґрунтування використання кредитних коштів (при умові довгострокового кредитування).
- 3) застава квартири (житлового будинку) фізичною особою:
 - заяву від клієнта;
 - документ, який підтверджує право власності (договір купівлі-продажу, договір дарування або інший документ);
 - технічний паспорт;
 - справка-характеристика (з печаткою БТІ);

- реєстраційне свідоцтво (з печаткою БТІ);
- довідка з державної нотаріальної контори про те, що заборон на дане майно не має;
- страховий поліс на користь банку;
- рішення опікунської ради (якщо прописані неповнолітні діти);
- згода чоловіка (дружини) на передачу майна в заставу (нотаріально завірена) або особиста присутність при укладенні договору застави;
- якщо один з власників помер, необхідно представити нотаріусу свідоцтво про смерть.

4) застава транспортних засобів фізичною особою:

- заява від клієнта;
- технічний паспорт на транспортний засіб;
- довідка з державної нотаріальної контори про те, що заборони на даний транспортний засіб не має;
- згода чоловіка (дружини), завірена нотаріально, на передачу транспортного засобу в заставу, або особиста присутність при укладенні договору застави (якщо один з власників помер, необхідно надати свідоцтво про смерть).

Якщо застава надається юридичною особою то до вище перелічених документів подається протокол зборів засновників про згоду на передачу майна під заставу, інвентарна картка на об'єкт а також статут підприємства.

Якщо це застава товару (виробником) то подаються:

- заява від клієнта;
- протокол зборів засновників (акціонерів) про згоду на передачу товару в заставу (з вказівкою кількості і ціни товару);
- складська довідка;
- страховий поліс на заставлений товар, який оформлено на користь банку;
- сертифікат якості;
- статут підприємства.

На основі поданих даних комерційний банк перевіряє відповідність документів, що стосуються об'єкту застави і складає акт перевірки даного об'єкту застави.

Кредит може надаватися під поруку юридичної особи, яка має довіру банку, володіє реальним майном і може гарантувати погашення боргу або під гарантію організації, де працює фізична особа (позичальник), якщо ця організація обслуговується в ПриватБанку.

Розрахунок сум та термінів погашення по отриманому кредиту заноситься до термінового зобов'язання.

Кредит надається на підставі кредитної угоди, укладеної між банком і позичальником. В кредитній угоді встановлюються плата за користування кредитом, порядок його погашення та термін користування. Внесення будь-яких змін кредитної угоди оформлюється додатковою угодою.

В теперішній час в кожному комерційному банку впроваджена своя власна інформаційна система, з допомогою якої робітник кредитного відділу за даними заповненими клієнтом анкети робить оцінку кредитоспроможності позичальника. Зміст і методика розрахунків кредитоспроможності позичальників складають банківську таємницю і відомі лише їх розробникам.

2.3.2 Оцінка кредитоспроможності позичальника – фізичної особи

Наведемо приклад, як можна зробити аналіз кредитоспроможності клієнта комерційного банку - фізичної особи.

До банку звернулась приватна особа яка має наступні фінансові характеристики згідно даних таблиці 2.10.

Інші характеристики клієнта, в тому числі і соціальні, проаналізовані за даними заявки на отримання кредиту та за даними техніко - економічного обґрунтування повернення кредиту.

Подані клієнтом дані були перевірені банком і відповідають дійсності.

Платіжний щомісячний баланс фізичної особи
(усередненні показники за останні 3 місяці)

Фінансові характеристики	грн.
Заробітна плата	3600
Соціальні виплати (пенсії, допомоги, аліменти і	–
Дивіденди по акціям, цінним паперам, депозитним вкладам	–
Прибутки від додаткового заробітку	1200
Видатки на комунальні послуги	970
Видатки на життєво необхідні потреби	1300
Витрати на освіту, витрати на відпочинок	–
Видатки на інше	1200
Аліменти	–

На основі наведених характеристик соціального та фінансового стану клієнта, а також оцінки фінансового стану, яка проводилась по поручителю (поручитель – юридична особа, яка має розрахунковий рахунок в установі Центрального відділення ПАТ КБ «ПриватБанк»). Банк робить висновок, що позичальник має здоровий фінансовий стан та достатні джерела доходів (постійну роботу, доходи від додаткового заробітку та ін.) для обслуговування боргу протягом терміну дії кредитної угоди.

Банком проводиться розрахунок суми боргу, яку повинен сплатити клієнт за час дії кредитної угоди установі банку (основний борг + відсотки за користування кредитом). За кредитною угодою банк надає кредит в розмірі, обумовленої суми 12000 грн. (дванадцять тисяч гривень 00 копійок) за відсотковою ставкою 24%.

За умовами кредитного договору погашення заборгованості проводиться позичальником у вигляді щомісячних внесків до установи

банку. За рахунок внесків відбувається погашення рівними частками суми боргу та відсотків за користування кредитом.

При погашенні основної суми кредиту рівними частками, суму виплачених процентів можна визначити за формулою:

$$I = D/p \times g \times (np + 1)/2 \quad (2.1)$$

де I – сума виплачених відсотків;

D – сума кредиту;

n – кількість років;

p – кількість платежів на рік;

g – річна ставка відсотків по кредиту.

Сума боргу, яку потрібно буде сплатити позичальнику можна визначити за формулою:

$$S = D + I, \quad (2.2)$$

де S – загальна сума боргу.

А розмір щомісячного внеску становитиме:

$$R = S/np, \quad (2.3)$$

де R – розмір щомісячного внеску.

В даному випадку сума виплачених процентів за користування кредитом складає:

$$I = \frac{12000 \times 0,24}{12} \times \frac{12 + 1}{2} = 1560$$

Сума боргу буде становити: 13560 грн. Розмір щомісячного внеску дорівнює $(13560/12) = 1130$ грн.

Якщо сума, що вноситься позичальником буде недостатньою для погашення визначеної щомісячної суми кредиту і нарахованих відсотків, то в першу чергу установою банку будуть погашатися відсотки за користування кредитом, а сума що залишилась буде направлятися на погашення основного боргу.

Кредитний працівник розраховує коефіцієнт кредитоспроможності фізичної особи за формулою:

$$K_{кс} = \frac{\text{Сума місячного платежу}}{\text{сума місячного доходу}} < 0,24 \quad (2.4)$$

В даному випадку цей коефіцієнт становитиме:

$$K_{кс} = \frac{1130 \text{ грн.}}{4800 \text{ грн.}} = 0,24 < 0,44$$

За даними вищенаведених розрахунків можна зробити висновок, що у позичальника досить високий коефіцієнт кредитоспроможності (0,44), а також питома вага витрат клієнта до його місячного доходу, цей показник складає 0,8. Кредитний комітет по такому позичальнику вносить позитивне рішення про надання йому кредиту в розмірі 12 тис. грн.

РОЗДІЛ 3 МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА

3.1 Вдосконалення методики оцінки кредитоспроможності юридичної особи на прикладі ТОВ «ВАТ Олімп»

Важливим в системі оцінки кредитоспроможності є аналіз формування грошових потоків підприємства – позичальника, тому підприємство може відкривати декілька поточних рахунків, як в установі одного банку, так і у різних банках. Отже, необхідним для банку є визначення реальних обсягів надходжень грошових коштів на рахунки. Аналіз грошових потоків позичальника має здійснюватися з урахуванням співвідношення чистих надходжень на всі рахунки позичальника (у тім числі відкриті в інших банках) до суми основного боргу за кредитною операцією та відсотками за нею з урахуванням строку дії кредитного договору (для короткострокових кредитів).

Оцінка кредитоспроможності позичальників на основі аналізу грошових потоків передбачає визначення чистого сальдо різних надходжень і видатків клієнта за певний період, тобто зіставлення припливу та відпливу коштів. Для аналізу грошового потоку беруться, як правило, дані за 3 останні роки. Кредитоспроможним вважається підприємство, яке має стійке перевищення вхідних грошових потоків над вихідними.

Аналіз грошових потоків позичальника банку широко використовується у світовій практиці. Крім того, банки проводять аналіз розподілу грошових потоків між фінансовими установами. Переважання грошових потоків у банку, що приймає рішення про кредитування, зменшує кредитний ризик.

Можливість отримання кредиту підприємством характеризує також наявність, обсяг та якість забезпечення. Забезпеченням можуть виступати гарантії Уряду України, гарантії банків, зареєстрованих як юридичні особи у

країнах, віднесених до категорії А, грошові вклади і депозити позичальника, розміщені у банку, що надає кредит, застава майна позичальника.

В умовах кризи, а особливо під час надання банками кредитів суб'єктам малого бізнесу, досить актуальним є питання вдосконалення універсальної оцінки фінансового стану цих суб'єктів.

У зв'язку з тим, що підприємства значно відрізняються за характером своєї виробничої діяльності і фінансової, створити єдині універсальні і вичерпні методичні вказівки щодо вивчення кредитоспроможності неможливо. Це підтверджується практикою України, однак у міжнародній практиці також відсутні тверді правила з цього приводу, оскільки врахувати всі специфічні особливості клієнтів, нереально.

Критерії оцінки фінансового стану позичальника встановлюються кожним банком самостійно його внутрішніми положеннями щодо проведення активних операцій (кредитних) та методикою проведення оцінки фінансового стану позичальника з урахуванням вимог Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями, у яких мають бути визначені ґрунтовні, технічно виважені критерії економічної оцінки фінансової діяльності позичальників на підставі аналізу їх балансів і звітів про фінансові результати в динаміці тощо.

Банки самостійно встановлюють нормативні значення та відповідні бали для кожного показника залежно від його вагомості (значимості) серед інших показників, що можуть свідчити про найбільшу ймовірність виконання позичальником зобов'язань за кредитними операціями.

Запропонована нами методика оснований на проведенні оцінки фінансового стану позичальника за допомогою коефіцієнтного аналізу. Залежно від виду та значення показників, можна визначити до якої групи відносяться аналізуємі клієнти, відповідно визначити на який строк можна оформляти кредит та в якій сумі. Запропонований алгоритм включає три етапи.

До першої групи показників належать ті, що безпосередньо характеризують ліквідність суб'єктів малого бізнесу, а саме коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт абсолютної ліквідності та коефіцієнт поточної ліквідності. Коефіцієнт загальної ліквідності показує чи вистачить у підприємства оборотних засобів (ліквідних активів) для швидкого погашення всіх своїх короткострокових обов'язків. Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, наскільки вистачить у підприємства грошей для миттєвого погашення всіх своїх короткострокових обов'язків. Коефіцієнт поточної ліквідності визначається, як відношення ліквідних активів, які складаються з високоліквідних активів, дебіторської заборгованості та векселів одержаних до короткострокових пасивів. Слід зазначити, що позитивний результат залежить від відповідності значень показників загальноприйнятим нормам, а саме:

- коефіцієнт загальної ліквідності > 1 ;
- коефіцієнт абсолютної ліквідності $> 0,1$;
- коефіцієнт поточної ліквідності $> 0,2$.

Тому перший етап запропонованого алгоритму буде мати такий вигляд (рисунок 3.1):

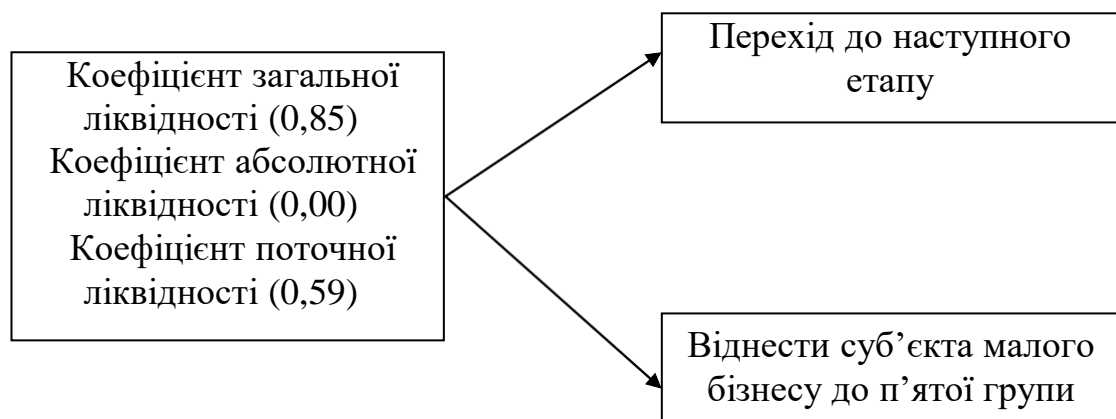


Рисунок 3.1 Перший етап алгоритму для визначення кредитоспроможності суб'єктів малого бізнесу.

До другої групи, на наш погляд, доцільно віднести показники, які характеризують фінансову стійкість. До них відносяться: коефіцієнт автономії, коефіцієнт незалежності, коефіцієнт забезпеченості власними

коштами, коефіцієнт маневреності власних коштів. Слід зазначити, що позитивний результат залежить від відповідності значень показників загальноприйнятим нормам, а саме:

- коефіцієнт автономії $\geq 0,5$;
- коефіцієнт незалежності ≤ 1 ;
- коефіцієнт забезпеченості власними коштами $> 0,5$;
- коефіцієнт маневреності > 0 .

Тому другий етап запропонованого алгоритму буде мати такий вигляд (рисунок 3.2):

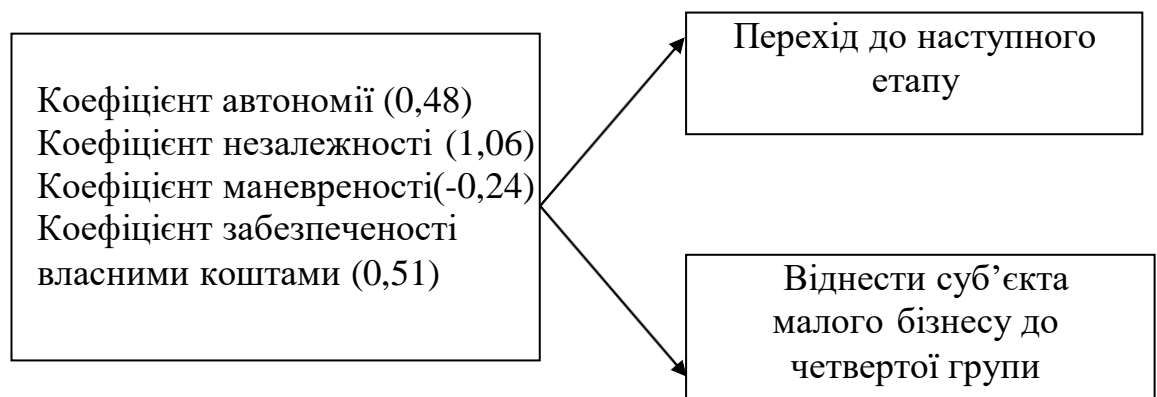


Рисунок 3.2 Другий етап алгоритму для визначення кредитоспроможності суб'єктів малого бізнесу.

При невідповідності показників фінансової стійкості, спостерігається фінансова діяльність яка потребує пильнішого контролю, ймовірність несвоєчасного погашення кредитної заборгованості у повній сумі і в строки, передбачені договором – клієнт відноситься до четвертої групи. Клієнт може отримати на кредит з мінімальною сумою та мінімальним строком, у вигляді овердрафту на три місяці та з лімітом кредитування до 10 % від місячного обороту грошових коштів на поточному рахунку. Можлива пролонгація при повторному аналізі.

Після визначення фінансової стійкості, необхідно звернути увагу на показники фінансово - економічної діяльності. До цих показників відносяться: коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів,

показники рентабельності, коефіцієнт оборотності активів, коефіцієнт оборотності матеріальних запасів, обороти по рахунках.

Тому третій етап запропонованого алгоритму буде мати такий вигляд (рисунок 3.3):

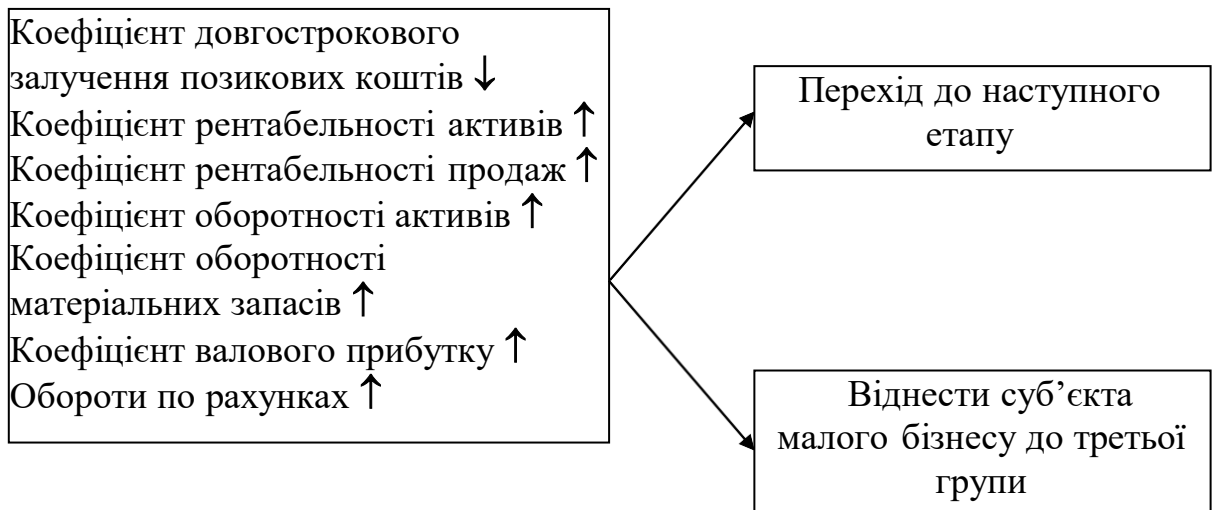


Рис. 3.3 Третій етап алгоритму для визначення кредитоспроможності суб'єктів малого бізнесу.

Позичальники цієї групи мають успішну фінансову діяльність, що свідчить про можливість своєчасного виконання зобов'язань за кредитними операціями відповідно до умов кредитної угоди але потребують уваги до потенційних недоліків, що ставлять під загрозу достатність надходжень коштів для обслуговування боргу та стабільність одержання позитивного фінансового результату їхньої діяльності. Банк може запропонувати разові кредити на поточні потреби, на придбання спеціальної техніки, автомобілів, нерухомості та ін., на будь-який строк та в будь-якій сумі, в межах умов кредитних продуктів та вартості забезпечення.

Останній етап охоплює питання кредитної історії, як в ПАТ КБ «Приватбанк» так і в інших банках, об'єктивні фактори діяльності клієнта та інші додаткові фактори. Аналізуючи кредитні історії розглядаються такі питання, як наявність погашених і діючих кредитів, їх умови та, особливо, якість погашення. До об'єктивних факторів діяльності клієнта відносяться:

місцезнаходження клієнта, термін існування, специфіка діяльності, а саме сезонність, наявність власної нерухомості, торгівельної мережі, зареєстрованої торгівельної марки, а також рівень менеджменту. До додаткових факторів відносяться: наявність судових позовів до клієнта, можливість застосування до нього штрафних санкцій, арешт поточного рахунку тощо, участь клієнта в спільних проектах, програмах з ПАТ КБ «Приватбанк», наявність державної підтримки. позитивний результат є підставою віднесення клієнта до першої групи.

До другої групи відносяться клієнти що мають успішну фінансову діяльність, що свідчить про можливість своєчасного виконання зобов'язань за кредитними операціями відповідно до умов кредитної угоди але негативну кредитну історію в ПАТ КБ «Приватбанк» або в іншому банку.

Клієнту можна надавати разові кредити, кредитні лінії, в тому числі і відновлювальні, на будь-який строк та в будь-якій сумі, в межах кредитних продуктів та вартості забезпечення, але необхідно бути досить уважними, щодо оцінки вартості забезпечення, правильності оформленні угод про забезпечення тощо, навіть в деяких окремих випадках оформляти додаткове забезпечення.

Клієнти які належать до другої групи можуть отримати будь - які кредити, з максимальною сумою кредиту та максимальним строком, в залежності від результату фінансового аналізу, вартості забезпечення та ін.

У результаті даної методики буде визначено п'ять основних груп клієнтів. Застосування даного алгоритму дозволить банкам аналізувати потенційних позичальників досить швидко, дозволить на першому етапі відмовити в наданні кредиту, при невідповідності нормам значень коефіцієнтів, або чітко знати відповідні умови кредитування для клієнтів на наступних етапах оцінювання.

Проведемо аналіз за даною методикою суб'єкта ТОВ «ВАТ Олімп», яке є клієнтом ПАТ КБ «Приватбанк» та звернулося з проханням оформити кредит.

Проаналізуємо кредитоспроможність позичальника ТОВ «ВАТ Олімп» по запропонованій нами коефіцієнтній методиці.

Застосуємо перший етап алгоритму. Результати аналізу наведені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Основні показники ліквідності при аналізі
ТОВ «ВАТ Олімп» за 2016 – 2018 роки.

Показник	Рік			Відхилення	
	2016	2017	2018	2018/2016	2018/2017
Коефіцієнт покриття	1,15	1,30	1,79	0,63	0,49
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,28	0,35	0,44	0,16	0,09
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,003	0,003	0,05	0,05	0,05
Чистий оборотний капітал, тис. грн.	1000,00	1194,00	1561,00	561,00	367,00

З розрахунків, наведених у таблиці 3.1, видно, що коефіцієнт покриття, значення якого повинно бути > 1 , по всім рокам має позитивний результат. Отже, підприємство за рахунок оборотних активів має змогу погасити свої поточні зобов'язання.

Значення коефіцієнтів не відповідають загальноприйнятим нормам, тому клієнт відноситься до четвертої групи.

Згідно другого етапу обчислимо показники фінансової стійкості (таблиця 3.2).

З розрахунків, наведених у таблиці 3.2, можна зробити висновок, що коефіцієнт автономії у 2016 році склав 0,69, у 2017 році – 0,74, а у 2018 – 0,78. Тобто у 2018 році майже 80 % коштів, вкладених у виробничу діяльність підприємства, склали власні фінансові ресурси, що є позитивним.

Значення коефіцієнта фінансування за період 2016-2018 років значно перевищували нормативи, зростаючи з кожним роком, і у 2018 році

склав 3,78. Це свідчить про достатність власних фінансових ресурсів підприємства для покриття своїх зобов'язань.

Таблиця 3.2

Основні показники фінансової стійкості
при аналізі ТОВ «ВАТ Олімп» за 2016 – 2018 роки.

Показник	Рік			Відхилення	
	2016	2017	2018	2018/ 2016	2018/ 2017
Показники ступеню фінансової незалежності					
Коефіцієнт автономії	0,69	0,74	0,78	0,09	0,04
Коефіцієнт фінансування	2,21	2,86	3,78	1,56	0,92
Коефіцієнт фінансового важеля	0,45	0,35	0,26	-0,19	-0,08
Коефіцієнт покриття інвестицій	0,82	0,88	0,93	0,11	0,05
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,16	0,16	0,16	0,00	0,00
Коефіцієнт короткострокової заборгованості	0,26	0,16	0,08	-0,18	-0,08
Коефіцієнт кредиторської заборгованості	0,02	0,02	0,02	0,00	-0,01
Показники стану основних засобів					
Коефіцієнт мобільних та іммобілізованих коштів	0,26	0,18	0,12	-0,14	-0,06
Коефіцієнт постійного активу	1,15	1,14	1,14	-0,01	-0,01
Коефіцієнт реальної вартості майна	0,85	0,83	0,85	0,00	0,02
Коефіцієнт вартості основних засобів	0,70	0,73	0,77	0,07	0,04
Показники стану оборотних засобів					
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами	-0,49	-0,69	-0,96	-0,48	-0,28
Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними оборотними коштами	-0,65	-0,93	-1,27	-0,62	-0,33
Коефіцієнт співвідношення запасів і витрат та власних оборотних коштів	-1,54	-1,07	-0,79	0,76	0,28
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,15	-0,14	-0,14	0,01	0,01
Коефіцієнт маневреності функціонального капіталу	-0,01	0,003	-0,03	-0,03	-0,03
Коефіцієнт вартості матеріальних оборотних коштів у майні	0,21	0,15	0,11	-0,10	-0,04

В свою чергу, значення коефіцієнта фінансового важеля за аналізований період знизилося на 0,19 і у 2018 році склало 0,26, що вказує на незначну залежність фінансового стану підприємства від позикових джерел фінансування та є позитивною тенденцією.

Значення коефіцієнта покриття інвестицій протягом 2016-2018 років знаходились у межах нормативних значень та у 2018 році склав 0,93, тобто у

загальній сумі активів підприємства переважну більшість (93 %) складають власний капітал та довгострокові зобов'язання.

За аналізований період значення коефіцієнта довгострокового залучення позикових коштів знаходилось на рівні 16 %, що відповідає встановленим нормативам та свідчить про проведення підприємством оптимальної фінансової політики.

Негативна динаміка спостерігається за коефіцієнтом короткострокової заборгованості. Значення цього показника у 2016 році склало 0,26, у 2017 році 0,16, а у 2018 – 0,08, тобто його значення значно нижчі від нормативних і постійно знижуються, що вказує на відмову підприємства у залученні короткострокових джерел фінансування.

Значення коефіцієнта кредиторської заборгованості у 2018 році склало 0,02, що є досить низьким значенням та свідчить про те, що підприємство своєчасно та в повному обсязі розраховується зі своїми контрагентами.

За період 2016-2018 роки знизилось значення коефіцієнта мобільних та іммобілізованих коштів і у 2018 році склало 0,12, тобто на кожен гривню необоротних активів підприємства припадає 12 копійок оборотних активів. Це пояснюється значним зниженням вартості оборотних активів підприємства за аналізований період.

Значення коефіцієнта постійного активу за аналізований період перевищує нормативні значення та у 2018 році склало 1,14, тобто вартість власних джерел фінансування не може повністю покрити вартість необоротних активів підприємства, що є негативним та свідчить про неефективне використання фінансових ресурсів підприємства.

У 2018 році значення коефіцієнта реальної вартості майна склало 0,85, тобто 85 % у вартості майна підприємства складають засоби виробництва, які забезпечують основну діяльність підприємства.

Значення коефіцієнта вартості основних засобів за аналізований період зросло на 0,07 та у 2018 році склало 0,77, тобто частка основних засобів у

загальній вартості майна підприємства складає 77 %, що є достатнім для безперервного функціонування підприємства.

Що стосується показників стану оборотних засобів, то жоден з них не відповідає встановленим нормативам і більшість з них мають від'ємне значення протягом всього аналізованого періоду. Так, у 2018 році значення коефіцієнта забезпеченості власними оборотними коштами склало -0,96, коефіцієнта забезпеченості запасів власними оборотними коштами становило -1,27, а значення коефіцієнта співвідношення запасів і власних оборотних коштів склало -0,79. Це вказує на недостатність власних джерел фінансування для забезпечення ефективної діяльності підприємства та свідчить про необхідність залучення позикових коштів.

Значення коефіцієнтів маневреності власного та функціонального капіталів також від'ємне та у 2018 році склали відповідно -0,14 та -0,03, що вказує на недостатню гнучкість власних коштів підприємства.

За 2016-2018 рік значення коефіцієнта вартості матеріальних оборотних коштів у майні знизилось на 0,1 та склало у 2018 році 0,11, що є недостатнім для забезпечення ефективного функціонування підприємства та свідчить про проблеми з ліквідністю та фінансовою стійкістю підприємства.

За результатами другого етапу, деякі показники не відповідають загальноприйнятим нормам, тому клієнт відноситься до четвертої групи. Банк може надати клієнту кредит у вигляді овердрафту з лімітом 10 % від обсягу середньомісячних надходжень коштів на поточний рахунок у ПАТ КБ «Приватбанк» за останні 3 місяці з максимальним строком на три місяці.

Окрім системи коефіцієнтів, які дозволяють кількісно оцінити кредитоспроможність, банки беруть до уваги також якісні показники діяльності позичальника, зокрема:

- вивчають кредитну історію та оцінюють показники, що характеризують діяльність підприємства на ринку і його співпрацю з контрагентами (термін функціонування підприємства за поточним профілем

діяльності, джерела погашення кредиту, залежність від постачальників та покупців);

- аналізують показники, що визначають якість управління (ринкову позицію позичальника, ефективність управління, достовірність і своєчасність надання інформації та фінансової звітності).

Дослідження кредитної історії підприємства дозволяє зробити висновки щодо попередніх взаємовідносин позичальника з банківськими установами та погашення кредитної заборгованості в минулому.

Аналізуючи співпрацю підприємства з контрагентами-постачальниками, банки беруть до уваги ступінь диверсифікації джерел постачання виробничих ресурсів і рівень залежності від тих постачальників, які не можуть бути замінені [55].

Оцінка структури клієнтської бази позичальника дозволяє банку зробити наступні висновки: невелика кількість клієнтів в потенційного позичальника підвищує ризик кредитування, широка база клієнтів – зменшує кредитний ризик банку, адже з більшою ймовірністю гарантує реалізацію виробленої продукції та забезпечення прибутковості діяльності підприємства.

Аналіз показників, що характеризують якість управління, має на меті з'ясувати ринкову позицію позичальника, рівень менеджменту потенційного клієнта та якість і своєчасність надання фінансової інформації.

Основною метою і завершальним етапом аналізу кредитоспроможності підприємства є розрахунок рейтингового показника фінансового стану та віднесення підприємства до певного класу позичальників для оцінки можливостей подальшої співпраці банку з цим контрагентом та формування резерву під кредитну операцію. Інтегрований рейтинговий показник фінансового стану розраховується на підставі коефіцієнтів, їхніх вагових значень та вагових коефіцієнтів аналітичних груп.

Відповідно до рейтингової шкали визначення класу позичальників (табл. 3.3), дане підприємство може бути віднесене до класу Б.

Рейтингова шкала для визначення класу позичальника

Значення показника	Клас позичальника
Понад 200	А
Від 160 до 200	Б
Від 135 до 160	В
Від 110 до 135	Г
Менше 110	Д

Отже, актуальною проблемою оцінки кредитоспроможності позичальників банківських установ залишається вироблення системи критеріальних значень коефіцієнтів фінансового стану для їхнього порівняння, оскільки існує множина значень, обумовлена галузевою приналежністю, а приведені в економічній літературі бажані значення фінансових коефіцієнтів не враховують галузевих особливостей і специфіки діяльності суб'єктів господарювання.

Відомий ланцюжок зв'язаних подій: чим менше ризикує банк при наданні кредиту, тим менше відсоткова ставка, пропонована цим банком; чим менше відсоткова ставка, тим більше клієнтів звернеться саме в цей банк; чим більше клієнтів звернеться в банк, тим більший прибуток він одержить. І це - одна з основних ідей комерційної діяльності. Ризик, пов'язаний з неповерненням суми основного боргу і відсотків, можна значно знизити, маючи інформацію про те, чи виплатить позичальник гроші чи ні. Тому один з ключових моментів в кредитуванні - визначення кредитоспроможності потенційного позичальника. Рішення про надання кредиту повинне бути результатом обґрунтованого аналізу і оцінки. Реальні висновки і пропозиції за наслідками оцінки кредитоспроможності позичальників дозволяють уникнути в процесі банківської діяльності невинуватених ризиків при здійсненні кредитних операцій.

Найефективнішою з погляду відбору і подальшого «відсіву» неблагонадійних позичальників, повернення якими одержаного кредиту викликає сумніви у банку, а також зниження кредитного ризику кредитного портфеля і, отже, комерційного банку в цілому, є методика «Визначення кредитного рейтингу позичальників», яка застосовується ПриватБанком.

Оцінка кредитоспроможності рейтинговим способом дозволяє кількісно виразити вплив кожного чинника і з достатнім ступенем точності визначити клас клієнта. Кожному чиннику в системі оцінки кредитоспроможності привласнюється певний бал (вага), який виражає значущість його в цій системі в цілому і щодо інших чинників. Оцінка кожного показника визначається шляхом множення показника на його рівень. А сукупна характеристика кредитоспроможності одержує кількісний вираз у вигляді суми оцінок всіх показників. На основі цього кількісного виразу визначається клас позичальника.

У той же час методика оцінки кредитоспроможності позичальника ПриватБанку має ряд недоліків. Зокрема до них відносяться:

- незначна кількість балів, яка нараховується за показниками, характеризуючими кінцеві результати господарської діяльності і ефективність використання фінансових ресурсів;
- по використовуваній методиці ПриватБанку, за якісні показники нараховується 20-30% від загальної суми кількості балів. Тому, можна зробити висновок, що ПриватБанк недостатньо надає увагу кінцевим показникам роботи позичальників;
- дана методика включає значну частину загальних показників, таких як термін проживання в данній місцевості позичальника; освіта; кредитна історія; структура доходів і інші показники загального характеру;
- значне ранжирування позичальників по класах кредитоспроможності (5 класів: «А», «Б», «В», «Г», «Д»). Крім того, позичальників класів «Г» і «Д» недоцільно розглядати на предмет видачі кредиту. Їх слід об'єднати в один клас. Таким чином досить чотирьох класів кредитоспроможності «А», «Б»,

«В», «Г».

При оцінці кредитоспроможності позичальника необхідно збільшити кількість фінансових коефіцієнтів, які комплексно характеризують фінансове положення. До них необхідно віднести показники, які характеризують фінансовою стійкість позичальника, його платоспроможність, ефективність використання власних засобів, рентабельність або прибутковість. Запропонована методика оцінки кредитоспроможності є ранжируванням позичальників по чотирьох класах «А», «Б», «В», «Г» з такими балами:

клас «А» — 60 балів і більше;

клас «Б» — від 45 до 60 балів;

клас «В» — від 30 до 45 балів;

клас «Г» — менше 30 балів.

Дана методика оцінки кредитоспроможності позичальника: 1) дає можливість глибше і всебічно вивчити потенційного позичальника; 2) також допоможе ефективніше оцінити фінансовий стан позичальників, шляхом ретельного відбору потенційних, що тим самим, знизить ступінь ризику, властивий кредитній діяльності банку.

Запропонована нами методика має ряд переваг, а саме:

- точніше визначити кредитоспроможність позичальника;
- допоможе об'єктивно оцінити фінансовий стан клієнта;
- простота та зручність розрахунку коефіцієнтів запропонованої методики.

3.2 Підходи до удосконалення методики оцінки кредитоспроможності фізичної особи

У світовій практиці існує два основних методи оцінки ризику кредитування, що можуть застосовуватися як окремо, так і в поєднанні один з одним:

- суб'єктивний висновок експертів або кредитних інспекторів;
- автоматизовані системи скорингу.

Скоринг використовується головним чином при кредитуванні фізичних осіб, особливо в споживчому та іпотечному кредитуванні.

Для оцінки кредитного ризику провадиться аналіз кредитоспроможності позичальника, під яким в українській банківській практиці розуміється спроможність фізичної особи цілком і в термін розрахуватися по своїх боргових зобов'язаннях. У банківській практиці кредитоспроможність трактується як бажання, сполучене з можливістю своєчасно погасити видане зобов'язання. Далі ми будемо використовувати термін «кредитоспроможність» саме в цьому значенні. Відповідно до такого визначення основна задача скоринга полягає не тільки в тому, щоб з'ясувати, може клієнт виплатити кредит або ні, але і ступінь надійності й обов'язковості клієнта. Іншими словами, скоринг оцінює, наскільки клієнт кредитоспроможний, тобто наскільки він «гідний» кредиту [57].

Скоринг являє собою математичну або статистичну модель, за допомогою якої на основі кредитної історії «минулих» клієнтів банк намагається визначити, наскільки велика можливість, що конкретний потенційний позичальник поверне кредит у термін.

У західній банківській системі, коли людина звертається за кредитом, банк може мати у своєму розпорядженні таку інформацію для аналізу:

- анкета, що заповнює позичальник;
- інформація на даного позичальника з кредитного бюро - організації, у якій зберігається кредитна історія всього дорослого населення країни;
- дані рухів по рахунках, якщо мова йде про вже чинного клієнта банку. Кредитні аналітики оперують такими поняттями: «характеристики» клієнтів (у математичній термінології - змінні, чинники) і «ознаки» - значення, що приймає змінна. Якщо уявити собі анкету, що заповнює клієнт, то характеристиками є питання анкети (вік, родинний стан, професія), а ознаками - відповіді на ці питання.

У самому спрощеному виді скорингова модель являє собою зважену суму визначених характеристик. У результаті утворюється інтегральний показник (score); чим він вище, тим вище надійність клієнта, і банк може впорядкувати своїх клієнтів по ступені зростання кредитоспроможності.

Інтегральний показник кожного клієнта порівнюється з якимсь числовим порогом, або лінією поділу, що, за суттю, є лінією безбитковості і розраховується з відношення, скільки в середньому потрібно клієнтів, що сплачують у термін, для того, щоб компенсувати збитки від одного боржника. Клієнтам з інтегральним показником вище цієї лінії видається кредит, клієнтам з інтегральним показником нижче цієї лінії - немає.

Все це виглядає дуже просто, проте складність полягає у визначенні, які характеристики варто включати в модель і які вагові коефіцієнти повинні їм відповідати. До цієї проблеми є декілька підходів, що будуть розглянуті далі.

Філософія скоринга полягає не в пошуку пояснень, чому ця людина не сплачує. Скоринг виділяє ті характеристики, що найбільше тісно пов'язані з ненадійністю або, навпаки, із надійністю клієнта. Ми не знаємо, чи поверне даний позичальник кредит, але в минулому люди цього віку, цієї ж професії, з таким же рівнем освіти і з таким же числом утриманців кредит не повертали. Тому такому клієнту буде відмовлено в кредиті.

У цьому полягає дискримінаційний (не в статистичному, а в соціальному значенні цього слова) характер скоринга, тобто якщо людина по формальних ознаках близька до групи з поганою кредитною історією, то йому кредит не дадуть. Тому навіть при дуже високому ступені використання автоматизованих систем скоринга здійснюється суб'єктивне втручання у випадку, коли кредитний інспектор має у своєму розпорядженні додаткову інформацію, що доказує, що людина, класифікована як ненадійна, насправді «гарна», і навпаки.

У різних країнах набір характеристик, що найбільше тісно пов'язані з можливістю дефолту - можливістю, що позичальник не поверне кредит або

затримається з виплатою, буде відрізнятись в силу національних економічних і соціально-культурних особливостей. Чим більш однорідна популяція клієнтів, на якій розробляється модель, тим точніше прогнозування дефолту. Тому очевидно, що не можна автоматично перенести модель з однієї країни в іншу або з одного банку в інший. Навіть усередині одного банку існують різноманітні моделі для різноманітних груп клієнтів і різноманітних видів кредиту.

Отже, у нашому розпорядженні є великий обсяг різноманітної інформації про клієнтів. У цьому океані даних навіть кредитному інспектору зі значним досвідом роботи іноді складно зорієнтуватися при відповіді на питання, який клієнт подає більший ризик: розведений бездітний чоловік-підприємець або заміжня жінка-адвокат із трьома дітьми, при тому що рівень прибутку в них однаковий. Щоб мати можливість порівнювати клієнтів із цілком різними ознаками і приймати рішення про кредитування не інтуїтивно, а на основі формалізованих критеріїв, безпосередньо пов'язаних із можливістю дефолта, необхідно побудувати математичну модель, що дозволить оцінити, яка інформація є істотною, а який можна зневажити.

З метою побудови моделі спочатку провадиться вибірка клієнтів кредитної організації, про котрих уже відомо, гарними позичальниками вони себе зарекомендували чи ні, іноді така вибірка називається «навчальною». Вона може варіюватися від декількох тисяч до сотні тисяч, що не є проблемою на Заході, де кредитний портфель компаній може складатися з десятків мільйонів клієнтів. Вибірка підрозділяється на дві групи: «гарні» і «погані» ризики. Це виправдано в тому змісті, що банк при ухваленні рішення про кредитування на першому етапі вибирає з двох варіантів: давати кредит або не давати. При відсутності науковості визначень «гарний»/«поганий», це саме ті терміни, що використовуються кредитними аналітиками.

Визначення «поганого» ризику може бути різним у залежності від політики банку. З «поганим» ризиком звичайно вважається клієнт, що

затримується з черговою виплатою на три місяці. Іноді до «поганих» ризикам відносять клієнтів, що занадто рано повертають кредит, і банк не встигає нічого на них заробити.

Таким чином, скоринг являє собою класифікаційну задачу, де, виходячи з наявної інформації, необхідно одержати функцію, що найбільш точно поділяє вибірку клієнтів на «поганих» і «гарних».

Але попередньо необхідно перетворити наявну інформацію у форму, що піддається аналізу. Існує два основних підходи, що придатні для роботи як із кількісними, так і з якісними характеристиками:

- перетворити кожен ознаку в окрему двійкову змінну. Цей підхід незручний у тому плані, що призводить до великої кількості змінних, хоча він не нав'язує ніяких додаткових відношень між залежною і незалежними перемінними.

- перетворити кожен характеристику в змінну, що буде приймати значення, що відповідають відношенню числа «поганих» клієнтів із даною ознакою до числа «гарних» клієнтів із цим же ознакою. Більш ускладнений варіант - узяти логарифм цього відношення. Таким чином, кожна ознака одержує числовий розмір, що відповідає рівню його «ризикованості».

Методи власне класифікації дуже різноманітні і містять у собі: статистичні методи, засновані на дискримінантному аналізі (лінійна регресія, логістична регресія); різноманітні варіанти лінійного програмування; дерево класифікації або рекурсивно-партиційний алгоритм (РПА); нейронні мережі; генетичний алгоритм; метод найближчих сусід.

Традиційними і найбільше поширеними є регресійні методи, насамперед лінійна багатофакторна регресія:

$$P = w_0 + w_1x_1 + w_2x_2 + \dots + w_nx_n, \quad (3.1)$$

де p - можливість дефолта,

w - вагові коефіцієнти,

x - характеристики клієнта.

Хиба даної моделі полягає в тому, що в лівій частині рівняння знаходиться можливість, що приймає значення від 0 до 1, а перемінні в правій частині можуть приймати будь-які значення від «-» до «+».

Логістична регресія дозволяє перебороти цю хибу:

$$\log(p/(1-p)) = w_0 + w_1x_1 + w_2x_2 + \dots + w_nx_n. \quad (3.2)$$

Для застосування логістичної регресії необхідні набагато більш складні розрахунки для одержання вагових коефіцієнтів і, отже, більш потужна комп'ютерна база й удосконалене комп'ютерне забезпечення. Але при сучасному рівні розвитку комп'ютерної техніки це не є проблемою, і в даний час логістична регресія є лідером скорингових систем.

Перевага логістичної регресії ще й у тому, що вона може підрозділяти клієнтів як на дві групи (0 - поганої, 1 - гарний), так і на декілька груп (1, 2, 3, 4 групи ризику).

Всі регресійні методи чутливі до кореляції між характеристиками, тому в моделі не повинно бути сильно корельованих незалежних перемінних.

Лінійне програмування також призводить до лінійної скорингової моделі. Провести абсолютно точну класифікацію на поганих і гарних клієнтів неможливо, але бажано зводити помилку до мінімуму. Задачу можна сформулювати як пошук вагових коефіцієнтів, для яких помилка і буде мінімальною.

Дерево класифікації і нейронні мережі являють собою систему, що розділяє клієнтів на групи, усередині яких рівень ризику однаковий і максимально відрізняється від рівня ризику інших груп.

Нейронні мережі використовуються головним чином при визначенні кредитоспроможності юридичних осіб, де аналізуються вибірки меншого розміру, чим у споживчому кредиті. Але найбільше успішною областю їхнього застосування стало виявлення шахрайства з кредитними картками, завдяки їхній спроможності виявляти нестандартні ситуації.

Генетичний алгоритм заснований на аналогії з біологічним процесом природного відбору. У сфері кредитування це виглядає в такий спосіб: є набір класифікаційних моделей, що піддаються «мутації», «схрещуються», і в результаті відбирається «сильніша», тобто модель, що дає найбільше точну класифікацію.

При використанні методу найближчих сусід вибирається одиниця виміру для визначення відстані між клієнтами. Всі клієнти у вибірці одержують визначене просторове положення. Кожний новий клієнт класифікується виходячи з того, яких клієнтів - поганих або гарних - більше навколо нього.

На практиці використовується комбінація декількох методів, і компанії бережуть свої скорингові моделі в найсуворішому секреті, тому складно сказати, який метод краще.

У кожного з методів є свої переваги і хиби, крім того, вибір того або іншого методу пов'язаний із стратегією банку і з тим, які вимоги банк вважає пріоритетними при розробці моделей. Регресивні методи показують значимість кожної характеристики для визначення рівня ризику, і тому особливо важливі на етапі розробки анкети, що заповнюють клієнти.

Лінійне програмування може оперувати великою кількістю перемінних і моделювати визначені умови: наприклад, якщо маркетингова стратегія банку спрямована на молодь, можна ввести умову, щоб інтегральний показник молодих людей був вище, чим тих, кому за 60. Нейронні мережі і дерева класифікації виявляють нелінійні зв'язки між перемінними, що можуть призвести до помилки в лінійних моделях.

Точність класифікації перевіряється або методом «ковзного іспиту» для невеличких вибірок (модель будується на усій вибірці за винятком одного клієнта, обраного навмання, потім перевіряється на цьому клієнті, і так перебираються всі клієнти), або при достатньо великій вибірці вона підрозділяється на дві частини: на одній модель будується, на іншій - перевіряється.

Але в скорингу існує декілька основних проблем.

По-перше, класифікація вибірки провадиться тільки на клієнтах, котрим було надано кредит. Не дозволяє оцінити поведінку потенційних позичальників, яким на даний час, було відмовлено у кредиті. Відмова в кредиті провадиться на підставі достатньо серйозних причин. Банки фіксують ці причини відмови і зберігають інформацію про «відмовників». Це дозволяє їм відновлювати початкову популяцію клієнтів, що оберталися за кредитом.

По-друге, люди з часом змінюються, змінюються і соціально-економічні умови, що впливають на поведінку людей. Тому скорингові моделі необхідно розробляти на вибірці з найбільше «свіжих» клієнтів, періодично перевіряти якість роботи системи і, коли якість погіршується, розробляти нову модель. На Заході нова модель розробляється в середньому раз у півтора року, період між заміною моделі може варіюватися в залежності від того, наскільки стабільною була економіка в цей час. Для України, мабуть, максимальним періодом буде півроку, та й то за умови, що в цей період не відбудеться ніяких кардинальних потрясінь. В даний час ведуться дослідження того, як уводити соціально - економічні характеристики в модель із тим, щоб вона служила довше.

По-третє, досить складно грамотно врахувати всі ключові ознаки клієнта, тому що багато які з них погано формалізуються.

По-четверте, бальні оцінки ознак, як правило, досить суб'єктивні. Так, чоловік і жінка одержують різні бали при оцінці кредитних ризиків. При цьому кількісні значення цих балів формуються або експертним шляхом, або по дуже суб'єктивних розрахункових схемах. На наш погляд, у подібній ситуації можна було б підвищити об'єктивність бальних оцінок, обчислюючи їх на основі ретроспективної інформації про неповернення клієнтами отриманих кредитів. У цьому випадку бальна оцінка представляла б собою відсоток повернутих кредитів серед чоловіків і жінок. Однак і така процедура не усуває розмитості бальних характеристик, тому що період усереднення

ретроспективних даних може бути різним і вибирається суб'єктивно. Тим часом, шукані бали істотно залежать від значення аналізованого періоду.

По-п'яте, використовувані в розрахунках бальні оцінки не є застиглими в часі величинами, оскільки зрушення в соціально-економічних умовах приводять до зміни рівня ризику кожної ознаки. Іншими словами, система балів повинна оперативно оновлюватися. При цьому перерахування бальної шкали йде для кожного тимчасового інтервалу з урахуванням специфіки конкретного банку і видаваних їм кредитів (короткостроковий, довгостроковий і т.п.).

По-шосте, критичне значення суми балів, з яким порівнюється її фактична величина, визначається емпірично. Ніяких серйозних теоретичних обґрунтувань цієї величини немає. Очевидно, що в загальному випадку критична межа також є «величиною, що плаває» у часі, і повинна бути диференційована у залежності від виду кредиту. Будь-які помилки і огріхи у визначенні критичної величини суми балів можуть давати принципово невірний результат, особливо коли фактичне значення балів лежить в околиці критичного.

Таким чином, поставити на «конвеєр» видачу кредитів фізичним особам на основі кількісних методик оцінки ризиків дуже непросто. Завжди існує потреба неформального повторного огляду результатів сучасних кількісних тестів.

На нашу думку особливостями скорингу в ПАТ КБ «Приватбанк» повинні стати наступні аспекти:

- застосовувати як для фізичних, так і для юридичних осіб. Відмінність бальної системи від скорингової полягає в тому, що в першу значимість того або іншого коефіцієнта або фінансового показника визначається суб'єктивно, а в другий провадиться прив'язка коефіцієнтів до рівня ризику.

- також існує необхідність віднесення за результатами аналізу позичальника до одного з класів (А-Д), потім з врахуванням стану обслуговування боргу за трьома критеріями потрібно буде, як і будь-який

інший кредит, віднести його до однієї з груп та сформувати резерв. Тобто вимоги до такої методики в українських банках є більш жорсткими. Але це не стає перешкодою для їх впровадження.

- за умови збільшення кількості споживчих кредитів, пропонується вести роботу з клієнтами на рівні діалогу: «потенційний позичальник – відповідальна особа».

- запропонувати прямий перерахунок балів на коефіцієнти ризику: чим більше балів отримує клієнт, тим менший для нього встановлюється коефіцієнт ризику, але визначення самих параметрів перерахунку теж вимагає побудови певної моделі або рівняння, яке б відображало залежність ризикованості від кількості набраних балів.

У останні роки великі зміни відбулися в розробці скоринг - моделей для малого бізнесу. Застосування скоринга для малого і середнього бізнесу виявилось можливим саме в силу великої кількості подібних між собою підприємств.

Серед переваг скорингових систем вказуємо, у першу чергу, на зниження рівня неповернення кредиту. Далі відзначаємо швидкість і неупередженість у прийнятті рішень, можливість ефективного керування кредитним портфелем, відсутність необхідності тривалого навчання персоналу, досить велика віддача при незначних витратах.

Впровадження скорингу повинно здійснюватися поступово. Для початку можна зробити автоматизовану систему попередньої оцінки позичальників, що буде автоматично відсівати явно «погані» ризики, а на розгляд кредитного комітету пропонувати ризики «гарні» і «прикордонні». Але навіть не вводячи автоматизацію, можна оцінити зв'язок окремих характеристик клієнта з можливістю дефолта як для фізичних, так і для юридичних осіб - знання таких характеристик може послужити істотною підтримкою кредитним інспекторам.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження зроблені наступні висновки.

Кредитоспроможність позичальника - це здатність юридичної або фізичної особи повністю та у строк розрахуватися зі своїми борговими зобов'язаннями. Вона не фіксує неплатежі за минулий період або на якусь конкретну дату, а прогнозує його платоспроможність на найближчу перспективу.

Оцінюючи кредитоспроможність позичальника, комерційні банки України керуються власними положеннями та методиками, в основу яких покладено методичні рекомендації Національного банку України. Водночас НБУ не забороняє банкам самостійно встановлювати додаткові критерії аналізу фінансового стану позичальника, що підвищують вимоги до показників з метою адекватної оцінки кредитних ризиків і належного контролю за ними.

Перелік елементів кредитоспроможності позичальника і показників, які її характеризують, залежить від цілей аналізу, видів кредиту, стану кредитних відносин банку з конкретним клієнтом, результатів господарсько-фінансової діяльності останнього, а також від наявного забезпечення.

Методики аналізу і система показників кредитоспроможності потенційного позичальника, що використовуються комерційними банками, досить різноманітні. Але всі вони спираються на певну систему фінансових коефіцієнтів.

Існують наступні методи оцінки кредитоспроможності:

- на основі системи фінансових коефіцієнтів;
- на основі аналізу грошових потоків;
- на основі аналізу ділового ризику.

Дали загальну характеристику та оцінку фінансового стану ПАТ КБ «Приватбанк». Проаналізували кредитний портфель ПАТ КБ «Приватбанк».

Зробили оцінку кредитоспроможності юридичної та фізичної особи. Визначили механізм оцінки кредитоспроможності позичальника в ПАТ КБ «Приватбанк». Запропонували методичні аспекти вдосконалення оцінки кредитоспроможності позичальника.

Згідно з проаналізованими даними за 2016-2018 роки ефективність та інтенсивність здійснення банківських операцій суттєво не змінилась. Відбулося незначне підвищення ступеня захищеності робочих активів власним капіталом, що свідчить про зниження рівня ризику діяльності банку. Значення мультиплікатора капіталу свідчать про зниження ризику втрат банку у майбутньому, адже зменшується «навантаження» капіталу активами банку. Коефіцієнт рентабельності власного та статутного капіталу сигналізує про незначне зниження ефективності їх використання.

Протягом періоду дослідження збільшились вкладення запозичених та залучених ресурсів в дохідні активи банку, зокрема, в кредитний портфель, що з позитивного боку характеризує прибутковість банку.

Аналіз активів ПАТ КБ «ПриватБанк» показав, що за період дослідження їх загальна сума зросла на 29854724 тис. грн. (на 53,11 %), що свідчить про позитивні результати діяльності банку. Зростання активів переважно обумовлено зростанням цінних паперів в портфелі банку до погашення (на 717 %); кредитного портфелю (на 62 %) та інвестиції в асоційовані та дочірні компанії (на 44 %). В той же час відбулося скорочення за такими статтями: портфель цінних паперів (на 49 %), основні засоби та нематеріальні активи (на 15 %).

Таким чином, банк протягом періоду дослідження спрацював прибутково, що обумовлено ефективною політикою керівництва щодо використання ресурсної бази банку. Прибуток банку зростає адекватно темпам зростання доходів і витрат. Зростання прибутку пов'язано зі зростанням капіталу банку, мультиплікатора капіталу, дохідності активів та рентабельності діяльності банку.

Найменш ризикованими сегментами кредитування в ПАТ КБ «ПриватБанк» є кредитування юридичних осіб (підприємств), оскільки ризики їх кредитування в банку покриваються ліквідною заставою.

Як показує аналіз структур знеціненості кредитів, наданих юридичним особам, в ПАТ КБ «ПриватБанк» у 2017 - 2018 роках, обсяг поточних та незнецінених кредитів юридичним особам зріс з рівня 22,7 млрд. грн. (31.12.2017) до рівня 44,8 млрд. грн. (31.12.2018), тобто практично в 2 рази, при цьому частка поточних та незнецінених кредитів в сегменті портфелю (без урахування резервів) зменшилась з рівня 95,1% станом на 31.12.2017 до рівня 93,8% станом на 31.12.2018 рік.

Показники фінансової стійкості потенційного позичальника банку ТОВ «ВАТ Олімп» свідчать про достатність власних фінансових ресурсів підприємства для покриття своїх зобов'язань, своєчасно та в повному обсязі розраховуватися зі своїми контрагентами. Динаміка показників фінансової стійкості свідчить про значні обсяги використання підприємством позикового капіталу, проте це не ставить під сумнів стабільність роботи підприємства. Основні показники структури капіталу відповідають нормативним значенням, що підтверджує фінансову стійкість, незалежність підприємства від кредиторів та привабливість для партнерів зовнішнього середовища.

Аналіз значення коефіцієнтів ділової активності підприємства ТОВ «ВАТ Олімп» дозволяє стверджувати, що не всі показники відповідають стандартним обмеженням. Динаміка показників ділової активності свідчить про швидку оборотність матеріальних запасів підприємства, що пов'язано із специфікою діяльності заводу.

У 2016 році показники рентабельності підприємства мали негативні значення. Це пояснюється отриманими збитками у цей період. У 2017-2018 роках дані показники мають позитивні значення, що відповідає встановленим нормативам, але є досить низькими, щоб стверджувати про високу ефективність використання активів і власного капіталу підприємства

та про ефективність господарської діяльності в цілому.

В результаті проведеного аналізу можна зробити наступні висновки:

Для вирішення ключової задачі кредитної політики - поліпшення оцінки кредитоспроможності позичальника необхідно:

- використовувати розширений набір фінансових коефіцієнтів, оскільки застосування обмеженої їх кількості знижує якість аналізу, що проводиться;

- використовувати для аналізу кредитоспроможності, на додаток до аналізу на основі фінансових коефіцієнтів, аналіз грошового потоку клієнта;

- окрім традиційного аналізу фінансового положення позичальника необхідно аналізувати моральні якості клієнта і його здатність заробити гроші для погашення кредиту, оскільки від цього, як показує досвід, в значній мірі залежить своєчасність і повнота повернення позикових засобів;

- необхідно ретельно вивчати кредитну історію клієнта, для з'ясування попереднього досвіду його спілкування з іншими банками і фінансовими установами;

Для узагальнення і систематизації відомостей про позичальника, а також наочнішого їх уявлення, пропонується оформляти результати вивчення його кредитоспроможності у вигляді кредитної оцінки, включаючи в цей документ всі відомості необхідні кредитному комітету для ухвалення рішення про видачу кредиту.

Вивчення кредитоспроможності клієнта є одним з найважливіших методів зниження кредитного ризику і успішної реалізації кредитної політики, оскільки дозволяє уникнути необґрунтованого ризику ще на етапі розгляду заявки на надання кредиту. Іншими методами зниження кредитного ризику є: диверсифікація кредитного портфеля, обмеження розміру кредиту видаваного одному позичальнику, страхування кредиту, залучення достатнього забезпечення.

Перші два методи дозволяють обмежити втрати банку від неповернення позикових засобів клієнтом. Страхування і залучення

достатнього забезпечення дозволяють повернути позичені засоби і компенсувати збитки банку по відсотках за кредит шляхом страхового відшкодування від страхової компанії або реалізації забезпечення. Проте в умовах заплутаної і ускладненої процедури реалізації забезпечення переважнішим виглядає страхування кредитів в надійній страховій компанії, оскільки в цій ситуації проблемами застави, його наявності, збереження, реалізації у разі непогашення кредиту займається страхова компанія, а не банк, що, у свою чергу, економить засоби банку і робочий час співробітників кредитних підрозділів і служб безпеки.

Пропоновані рекомендації можуть бути використані фахівцями кредитних відділів і служб безпеки в роботі по підготовці матеріалів для ухвалення рішення про видачу кредиту, допоможуть своєчасно виявити проблемні кредити, не допустити збитки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аванесова І. А. Фінансові послуги: навч. посіб. / І. А. Аванесова. – К.: Ліра-К, 2013. – 576 с.
2. Аналіз банківської діяльності [Текст]: підручник / А.М. Герасимович та ін.; ред. А. М. Герасимовича. - К.: КНЕУ, 2010. - 599 с.
3. Аналіз і оцінка кредитоспроможності позичальника [Текст]: науково-практичний посібник / Д. А. Єндовицький, І. В. Бочарова. – К.: Ліра-К, 2013 - 272 с.
4. Аналіз і оцінка кредитоспроможності позичальника [Текст]: науково-практичний посібник / Д.А. Єндовицький, І. В. Бочарова / - К.: Ліра-К, 2014. - 272 с.
5. Аналіз і оцінка кредитоспроможності позичальника [Текст]: науково-практичний посібник / Д.А. Єндовицький, І. В. Бочарова. - М.: КНОРУС, 2008. - 272 с.
6. Банківська безпека : навч. посіб. / О. Д. Вовчак, Ю. О. Самура, В. А. Сидоренко, В. А. Вареник. – К. : Знання, 2013. – 237 с.
7. Банківська справа [Текст]: підручник / Лаврушин О. І. // «Фінанси та Статистика» ; ред. О. І. Лаврушин. 2003. - ISBN 966-7952-00-2.
8. Банківський нагляд [Текст] / В. І. Міщенко, А. П. Яценюк, В. В. Коваленко, О. Г. Коренєва / Київ: Знання, 2004, 406 с.
9. Банківські операції: Підручник [Текст] / За ред. В. І. Міщенка, Н. Г. Слав'янської. - К. : знання, 2006. - 727 с.
10. Белова І. В. Банківська статистика : навч. посіб. / І. В. Белова. – К. : Ліра-К, 2015. – 431 с.
11. Божидарнік Н. В. Валютні операції : підручник / Н. В. Божидарнік. – К. : ЦУЛ, 2013. – 688 с.
12. Брітченко, І. Оцінка кредитоспроможності емітента корпоративних облігацій [Текст] / І. Брітченко, Р. Перепелиця // Вісник Національного банку України. - 2005. - № 11. - С. 52 - 56.

13. Бугель, Ю. Основні шляхи вдосконалення сучасних методів оцінки кредитоспроможності позичальника [Текст]: навчальний посібник / Ю. Бугель // Банківська справа. - 2007. - № 4. - С. 54 - 59.

14. Верхуша Н. П. Механізм управління кредитним ризиком банку: питання теорії та практики : монографія / Н. П. Верхуша. – К. : Ліра-К, 2014. – 91 с.

15. Галасюк, В.В. Проблеми оцінки кредитоспроможності позичальників [Текст] / В.В. Галасюк // Вісник НБУ. - 2011. - №9. - С. 54-58

16. Гриценко Л. Л. Фінанси підприємств: практикум : навч. посіб. / Л. Л. Гриценко, О. В. Дейнека, І. М. Боярко. – Суми : Університетська книга, 2015. – 285 с.

17. Гудзь Т. П. Банківський нагляд: підручник / Т. П. Гудзь. – К.: Ліра-К, 2014. – 380 с.

18. Деєва, Н.М. Фінансовий аналіз [Текст]: навчальний посібник / Н. М. Деєва, О. І. Дедіков // - К.: Центр учбової літератури, 2007. - С. 141 - 155.

19. Еш С. М. Ринок фінансових послуг: Підручник / С. М. ЕШ. – К.: ЦУЛ, 2015. – 420 с.

20. Єгоричева С. Б. Організація фінансового моніторингу в банках: навч. посіб. / С. Б. Єгоричева. – К.: ЦУЛ, 2014. – 292 с.

21. Єпіфанов, А. О., Маслак Н. Г., Сало І. В. Операції комерційних банків [Текст]: навчальний посібник / А. О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І.В. Сало // - Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. - 523 с.

22. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р № 2121 – III // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності (Додаток до журналу «Вісник Національного банку України»), 2001. - №1. - С.3 - 46.

23. Інструкція «Про порядок відкриття банками України рахунків у національній та іноземній валюті» [Текст: інструкція, затверджена постановою Правління НБУ від 18.12.87 № 527 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

24. Калинський, А. Експертна модель кредитного скорингу позичальника банку [Текст]: підручник / А. Калинський // Банківська справа. - 2016. - №1. - С. 75 - 82.

25. Карасьова, З.М. Місце кредитного моніторингу в процесі кредитування [Текст]: / З. М. Карасьова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 12: Збірник наукових праць: Наукове видання.- Суми: Мрія - 1 ЛТД; УАБС, 2015. - 234 с.

26. Концепція стратегії кредитного ризику [Текст] / В. Вітлінський, Г. Великоіваненко, Я. Наконечний, О. Пернарівський // Банківська справа.- 2010. - №1. - С. 39 - 42.

27. Кот, Л.Л. Банківський кредит у трансформаційній економіці [Текст]: посібник / Л.Л. Кот // Питання теорії, методології, практики. – К.: Знання України, 2013. - 93 с.

28. Кузнецова С. А. Банківська система : навч. посіб. / С. А. Кузнецова. – К. : ЦУЛ, 2013. – 400 с.

29. Левандівський О. Т. Банківські операції : навч. посіб. / О. Т. Левандівський, П. Е. Деметер. – К. : Знання, 2012. – 463 с.

30. Лук'янов В. С. Сучасні фінансові ринки / В. С. Лук'янов. – К. : Знання, 2013. – 479 с.

31. Луців, Б.Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій [Текст] / Б.Л. Луців / Тернопіль : Економічна думка, Карт - бланш, 2011, 320 с.

32. Луців, Б.Л. Гроші, банки та кредит: у схемех та коментарях [Текст]/ Б. Л. Луців / Тернопіль : Карт - бланш, 2010, 225 с.

33. Лютий І. О. Банківські інститути в умовах глобалізації ринку фінансових послуг: монографія / І. О. Лютий, О. М. Юрчук. – К.: Знання, 2011. – 357 с.

34. Непочатенко О. О. Фінанси підприємств: підручник / О.О. Непочатенко. – К.: ЦУЛ, 2013. – 504 с.

35. Нікітін, А.В. Маркетинг у банку [Текст] / А.В. Нікітін - Київ: КНЕУ, 2007, 170 с.

36. Нікітін, А.В. Ситуаційне моделювання банківської діяльності [Текст] / А. В. Нікітін - Київ: КНЕУ, 2013, 153 с.
37. Облік і аудит у банках [Текст]: навчальний посібник / О.Г. Коренєва, Н. Г. Слав'янська, Н. Г Євченко, О. В. Карпенко.
38. Остапшин, Т.П. Основи банківської справи [Текст] / Т.П. Остапшин - Київ: МАУП, 2009, 112 с.
39. Остафіль, О. Комплексна оцінка кредитоспроможності банку як інструмент управління кредитним ризиком банку [Текст] / О. Остафіль, М. Рубаха //Формування ринкової економіки України - 2009. - Вип. 19. - С. 38 - 39.
40. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання [Текст]: Монографія / А.О. Єпіфанов, Н. А. Дехтяр, Т. А. Мельник, І. О. Школьник та ін. / ред. доктора економічних наук А. О. Єпіфанова. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – 286 с.
41. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання: Монографія / А.О. Єпіфанов, Н. А. Дехтяр, Т. М. Мельник, І. О. Школьник та ін.; ред. д-ра екон. наук А. О. Єпіфанова. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – 286 с.
42. Пантелеєв, В. Фінансова стійкість комерційного банку [Текст]: проблеми регулювання / В. Пантелеєв, С. Халява //Банківська справа №1, 2006р.
43. Пернарівський, О. Оцінка кредитоспроможності позичальника [Текст] / О. Пернарівський // Фінанси України. - 2009. - №1. - С.19 - 22.
44. Петрашко Л. П. Валютні операції : навч. посіб. / Л. П. Петрашко. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : Знання, 2012. – 271 с.
45. Петрук, О. М. Банківська справа [Текст]: навчальний посібник / О. М. Петрук / ред. д-ра екон. наук, проф. Ф. Ф. Бутинця. - К.: Кондор, 2008. – 461 с.
46. Поглиблений кількісний аналіз кредитоспроможності позичальника як засіб зниження кредитного ризику [Текст]: підручник / В. Вітлінський, Г.

Великоіваненко, Я. Наконечний, О. Пернарівський // Банківська справа. - 2008. - №6.

47. Положення «Про залучення вкладів фізичних осіб ПАТ КБ «ПриватБанк» [Текст]: положення правління ПАТ КБ «ПриватБанк» від «24» квітня 2008 р. № 112 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://10.10.0.128> – Назва з внутрішньої сторінки сайту ПАТ КБ «ПриватБанк».

48. Положення «Про залучення вкладів юридичних осіб ПАТ КБ «ПриватБанк» [Текст]: положення правління ПАТ КБ «ПриватБанк» від «16» жовтня 2008 р. № 346 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://10.10.0.128>/Назва з внутрішньої сторінки сайту ПАТ КБ «ПриватБанк».

49. Положення «Про Комітет управління активами і пасивами ПАТ КБ «ПриватБанк» [Текст]: положення правління ПАТ КБ «ПриватБанк» від «05» вересня 2009 р. № 315 [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://10.10.0.128>/Назва з внутрішньої сторінки сайту ПАТ КБ «ПриватБанк».

50. Положення «Про політику управління активами і пасивами ПАТ КБ «ПриватБанк» [Текст]: робочий документ ПАТ КБ «ПриватБанк» від «16» жовтня 2009 р. № 345 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://10.10.0.128/> - Назва з внутрішньої сторінки сайту ПАТ КБ «ПриватБанк».

51. Положення «Про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих збитків по кредитних операціях банків» [Текст]: положення, затверджене постановою Правління НБУ від 06.07.2000 №279.

52. Положення «Про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих збитків по кредитних операціях банків» [Текст]: положення, затверджене постановою Правління НБУ від 06.07.2000 №279.

53. Положення «Про службу внутрішнього аудиту ПАТ КБ «ПриватБанк» [Текст]: положення правління ПАТ КБ «ПриватБанк» від

«18» жовтня 2008 р. № 426 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://10.10.0.128/Назва з внутрішньої сторінки сайту ПАТ КБ «ПриватБанк»>.

54. Положення «Про управління банківськими ризиками ПАТ КБ «ПриватБанк» [Текст]: положення правління ПАТ КБ «ПриватБанк» від «13» лютого 2009 р. № 315 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://10.10.0.128/Назва з внутрішньої сторінки сайту ПАТ КБ «ПриватБанк»>.

55. Постанова «Правила бухгалтерського обліку процентних та комісійних доходів і витрат банків» [Текст]: постанова правління НБУ від 25.09.1997 р. №316 із змінами і доповненнями.

56. Постанова «Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» [Текст]: постанова правління Національного банку України від 6 липня 2000 року N 279 (Із змінами і доповненнями, внесеними постановами Правління Національного банку України від 17 січня 2008 року N 10).

57. Прасолова С. П. Банківські операції : навч. посіб. / С. П. Прасолова. – К. : ЦУЛ, 2013. – 568 с.

58. Про банк [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.privatbank.dp.ua>.

59. Радионов, Н. В. Основы финансового анализа: математические методы, системный подход [Текст] / Н. В. Радионов, С. П. Радионова - Санкт- Петербург : Альфа, 1999, 592 с.

60. Раєвський, К. Методичні рекомендації щодо економічного аналізу діяльності комерційного банку [Текст] / К. Раєвський, Т. Раєвська //Вісник НБУ, 1999 , № 3.

61. Реорганізація та реструктуризація комерційних банків [Текст] / В.І. Міщенко, А. В. Шаповалов, В. В. Салтинський, І. М Вядрова / Київ: «Знання», КОО, 2002, 216 с.

62. Річні звіти ПАТ КБ «Приватбанк» за 2014 – 2018 роки, Дніпропетровськ, [Електронний ресурс]: Режим доступу:

<http://www.privatbank.com.ua/>, 2009 рік.

63. Родионова, Н.В. Антикризисный менеджмент [Текст] / Н.В. Родионова. - М.: Юнити - Дана, 2001, 223 с.

64. Савлук, М. І. Вступ до банківської справи [Текст] / М. І. Савлук, А. М. Мороз, А. М. Коряк. - Київ: Лібра, 1998, 344 с.

65. Сало І. В. Оподаткування банків : навч. посіб. / І. В. Сало. – К. : Ліра-К, 2015. – 208 с.

66. Самойлов, Г.О. Банковская конкуренция [Текст] / Г. О. Самойлов, А. Г. Баталов. - Москва : Экзамен, 2002, 256 с.

67. Система розкриття інформації на фондовому ринку [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.smida.gov.ua>.

68. Солюс, Г.П. Международные банки и страховые компании в мире капитала [Текст] / Г. П. Солюс. - Москва : Мысль, 1988, 300 с.

69. Статистичні дані [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.aub.com.ua>.

70. Тиркало, Р.І. Фінансовий аналіз комерційного банку: основи теорії, експрес - діагностика, рейтинг [Текст] / Р. І. Тиркало, З. І. Шивоблок: навч. посібник, - К., «Слобожанщина», 1999. - 236 с.

71. Тридід, О.М. Порівняльний аналіз методик оцінювання кредитоспроможності позичальника [Текст] / О.М. Тридід //Науковий вісник БДФА. - 2009. - № 1. - с. 32 - 35. - ISBN 5-93517-121-X

72. Управління банківськими ризиками [Текст]: навч. посіб. / Л.О. Примостка, П.М. Чуб, Г.Т. Карчева та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л.О. Примостки. – К. : КНЕУ, 2009. - 600 с.

73. Управління фінансами суб'єктів господарювання : практикум : навч. посіб. / А. П. Вожжов, С. В. Сорокіна, І. В. Колесова та ін.; за ред. А. П. Вожжова. – К. : Знання, 2014. – 324 с.

74. Фінансовий механізм управління ліквідністю банку : монографія / [Бурденко І. М., Дмитрієв Є. Є., Ребрик Ю. С., Серпенінова Ю. С.]. – Суми : Університетська книга, 2015. – 136 с.

75. Федулова, Л.І. Управління конкурентоспроможністю банків в умовах трансформаційної економіки [Текст] / Л. І. Федулова, І. П. Волощук. - Київ: Науковий світ, 2012, 301 с.

76. Ходаківська, В.П. Ринок фінансових послуг [Текст] / В.П. Ходаківська, О.Д. Данілов. - Ірпінь: Академія ДПС України, 2011, 501 с.

77. Циганов О. Р. Основи банківської справи : навч. посіб. / О. Р. Циганов. – К. : Ліра-К, 2014. – 404 с.

78. Чайковський, Я. Удосконалення методики комплексної оцінки кредитоспроможності позичальників [Текст] : / Я. Чайковський / Вісник Національного банку України. - 2013. - № 11. - С. 30 - 34.

79. Чупіс, А. В. Комплексний аналіз кредитоспроможності позичальника [Текст] / А. В. Чупіс // Фінанси і кредит. - 2015. - №4. - С. 21 – 30

80. Швайка, М.А. Банківська система України : шляхи реформування і підвищення ефективності [Текст] / М. А. Швайка. - Київ: Парламентське видавництво, 2010, 193 с.

81. Шевченко, Р.І. Банківські операції [Текст]: Навч. - метод. посіб. для самост. вивчення дисципліни / Р.І. Шевченко; Мін-во освіти і науки України, КНЕУ. - К. : КНЕУ, 2009. - 276 с.

82. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент : підручник / В. М. Шелудько. – 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2013. – 375 с.

83. Школьник І. О. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / І. О. Школьник. – К. : Ліра-К, 2015. – 301 с.

ДОДАТКИ